

“בהיעדר סמכות מקורית-ראשונית ובהיעדר תחולה לדוקטרינת הסמכות הנמשכת, אין לבית הדין הרבני סמכות לדון בסעדים המבוקשים בתביעות המשיב. מכאן, שאין לבית הדין הרבני גם סמכות להורות על מינוי כונס נכסים מכוח סמכות העזר המוקנית לו בחוק כפיית ציית”

כב' הנשיא - השופט יצחק עמית

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 473/24

לפני: כבוד הנשיא יצחק עמית
כבוד השופטת יעל וילנר
כבוד השופט עופר גרוסקופף

העותרת: פלונית
נגד

המשיבים: 1. בית הדין הרבני האזורי בירושלים
2. בית הדין הרבני הגדול בירושלים
3. פלוני

התנגדות לעשיית הצו על-תנאי לצו מוחלט

תאריך ישיבות: י"ט בתמוז התשפ"ה (25.7.2024)
כ"ג בניסן התשפ"ד (1.5.2024)

בשם העותרת: עו"ד אברהם אטיאס

בשם המשיב 3: בעצמו

בשם היועץ המשפטי לשיפוט הרבני: עו"ד יצחק שמואל רוזנטל; עו"ד הרב שמעון יעקובי

פסק-דין

הנשיא יצחק עמית:

הסכם גירושין אושר וניתן לו תוקף של פסק דין בבית הדין הרבני – האם מוסמך בית הדין לדון בתביעות רכושיות לאכיפת ההסכם בין בני הזוג? זוהי השאלה שבמוקד העתירה שלפנינו.

הסכם הגירושין והרקע הדרוש לעניין

1. העותרת והמשיב 3 נישאו זה לזו בשנת 1999 ומנישואין אלה נולדו לבני הזוג שלושה ילדים (להלן: העותרת ו-המשיב, בהתאמה; ויחדיו: הצדדים).

2. בין הצדדים התגלעו חילוקי דעות וסכסוכים, שבעטיים הגיעו למסקנה משותפת שייתכן ועליהם להתגרש. יחד עם זאת, הסכימו הצדדים לנסות תחילה להסדיר את

יחסייהם באמצעות הסדר של שלום בית. לפיכך, שקדו הצדדים על ניסוח "הסכם שלום בית ולחילופין גירושין", ולאחר חילופי טיוטות הגישו אותו לאישורו של המשיב 1, בית הדין הרבני האזורי בירושלים ביום 26.9.2019 (תיק 1239537) (לעיל ולהלן: הסכם הגירושין ו-בית הדין הרבני או בית הדין, בהתאמה). בתום דיון שנערך לפני בית הדין הרבני ביום 10.10.2019, ולאחר שעבר על הוראות ההסכם קבע בית הדין כי ישנן סוגיות מסוימות בהסכם הגירושין הטעונות תיקון, ועל כן ייקבע מועד נוסף לאישורו. בהמשך לכך, ולאחר שנוכח כי הצדדים הטמיעו את הערותיו, אישר בית הדין הרבני את הסכם הגירושין ביום 28.10.2019 ונתן לו תוקף של פסק דין.

3. הסכם הגירושין קובע כי בחלוף שלושה חודשים ממועד אישורו, יוכל כל אחד מהצדדים להודיע כי אינו מעוניין עוד בשלום בית. במקרה כזה, יעזוב המשיב את בית המגורים ויחולו יתר הוראות הסכם הגירושין, ובראשן ההוראה שלפיה יפעלו הצדדים להתגרש ולעשות כל שנדרש למתן הגט במועד מוקדם ככל הניתן. עוד הסכימו הצדדים שבמצב זה יגישו בקשה משותפת לגירושין לבית הדין הרבני.

מעבר להסדרי שלום בית וגירושין, נועד ההסכם להסדיר את יתר העניינים הנובעים מהפרידה, לרבות משמורת הילדים, מזונות וחלוקת רכוש. בהקשר זה, ובהסתמך על חוות דעת שמאית מחודש דצמבר 2018, הוערכו ארבעת נכסי הנדל"ן הרשומים על שמה של העותרת – שתי דירות, חנות ובית חד משפחתי (לעיל ולהלן: בית המגורים) – בסך כולל של 9,575,000 ש"ח. בהתאם לכך, נקבע בסעיף 7.6 להסכם הגירושין כי המשיב ישלם לעותרת מחצית משווי נכסים אלה, 4,787,500 ש"ח, ובכפוף לכך יירשמו נכסי הנדל"ן על שמו. עוד נקבע בהסכם הגירושין כי המשיב יעביר לעותרת את הסכום האמור בשתי פעימות: הראשונה בסך 2,500,000 ש"ח; והיתרה תוך שנה ממועד חתימת ההסכם ואישורו כדין. לחלופין, בסעיף 7.7 להסכם הגירושין נקבע כי המשיב רשאי לשלם סך של 4,100,000 ש"ח בתמורה לרישום ארבעת נכסי הנדל"ן על שמו, בשלוש פעימות אך במועדים מוגדרים הנגזרים ממועד ההודעה על תום הסדר שלום בית: הפעימה הראשונה בסכום של 500,000 ש"ח תוך 30 יום מהמועד האמור; הפעימה השנייה בסך של 2,000,000 ש"ח בחלוף חצי שנה ממועד ההודעה; והפעימה השלישית בסכום של 1,600,000 ש"ח כעבור שנה מיום מתן ההודעה.

4. כעבור זמן מה, ביום 26.2.2020 הודיעה העותרת למשיב כי תמה תקופת שלום הבית. בחלוף מספר חודשים הגישו הצדדים לבית הדין הרבני בקשה משותפת לקביעת מועד דיון בגט, בהתאם להסכם הגירושין.

5. עניינם של הצדדים נדון לפני בית הדין הרבני ביום 30.8.2020, כשבמהלך הדיון ניסחו הצדדים בסיוע בית הדין תוספת להסכם הגירושין (להלן: התוספת להסכם הגירושין). בתוספת זו הוסכם, בין השאר, כי מועדי התשלום שנקבעו בסעיף 7.7 להסכם הגירושין ייגזרו ממועד מתן הגט, במקום ממועד מסירת ההודעה על סיום שלום הבית. עוד הוסדרו בתוספת להסכם הגירושין הוראות ביחס למיטלטלין של המשיב וכן הוסכם כי הסכם הגירושין ממצה את כל הטענות הרכושיות של הצדדים. בתום הדיון אישר בית הדין הרבני את התוספת להסכם הגירושין והצדדים התגרשו בבית הדין.

6. למעלה משנתיים וחצי לאחר מכן, ביום 27.3.2023 הגיש המשיב, שאינו מיוצג, תביעה לבית הדין הרבני לאכיפת הסכם הגירושין (להלן: התביעה הראשונה). במסגרת התביעה הראשונה עתר המשיב לשמונה סעדים שונים בהם סעדים הצהרתיים וכספיים. לדבריו, הוא פעל בהתאם להוראות סעיף 7.7 להסכם הגירושין והעביר לעותרת סך של 500,000 ש"ח במועד שנקבע לפעימה הראשונה, אך העותרת מצידה לא מסרה לו ייפוי כוח לצורך רישום הערות אזהרה כמוסכם. בתוך כך ציין המשיב כי אמנם התשלום עבור הפעימה השנייה הועבר רק בחלקו, אך הדבר נבע בין היתר בשל עיכובים שנגרמו על ידי העותרת וכן בשל חוסר זמינות הבנקים בעקבות מגפת הקורונה. המשיב הצביע על כך שמלבד דירת המגורים, יתר נכסי הנדל"ן עברו על שמו, כך שנדרש שבית הדין ייתן הוראות שיסייעו בהעברת דירת המגורים על שמו. עוד טען המשיב שלמעשה העותרת מתגוררת בדירת המגורים מבלי לשלם תמורה.

7. יומיים לאחר הגשת התביעה הראשונה, הגיש המשיב ביום 29.3.2023 תביעה נוספת נגד העותרת בבית הדין הרבני. בתביעה זו עתר המשיב למספר סעדים כספיים נוספים, בהם בין השאר: שכר טרחה עבור טיפולו בהסדרת היטל ההשבחה כחלק מהעברת הזכויות; השבת תשלומים עבור חשבונות דירת המגורים; דמי שימוש עבור מגורי העותרת בדירת המגורים; ופיצוי בגין נזקים שנגרמו למיטלטלין שבבעלותו, המצויים במחסן שבדירת המגורים.

8. בתגובתה לבית הדין הרבני מיום 20.7.2023 טענה העותרת כי הסכם הגירושין אינו בתוקף, מאחר שהמשיב לא שילם את התמורה שנקבעה בו עבור ארבעת נכסי הנדל"ן. עוד טענה כי ההערכות השמאיות שבהסכם הגירושין נסמכו על חוות דעת מחודש דצמבר 2018, ובהינתן עליית מחירי הדיור, יש לבצע שמאות מחודשת. לבסוף, כפרה העותרת בסמכות בית הדין הרבני לדון בתביעות המשיב: ביחס לתביעה הראשונה

טענה כי מדובר בתביעה לאכיפת הסכם שאינה בסמכות בית הדין; וביחס לתביעה השנייה גרסה כי מדובר בתביעה נזיקית שהתגבשה לאחר הגירושין.

9. התקיים דיון לפני בית הדין הרבני ביום 23.7.2023, במהלכו שבה וטענה העותרת כי בית הדין נעדר סמכות לדון בתביעות המשיב. בתום הדיון הציע בית הדין הצעת פשרה, והעותרת נתבקשה לעדכן אם היא מסכימה לה. בסמוך לכך, עתר המשיב לבית הדין לסעד נוסף בהליך: פטור ממזונות עבור בתו, בטענה שהעותרת מנכרת את הבת כלפיו (להלן: התביעה השלישית). בתגובה לתביעה השלישית טענה העותרת כי בית הדין נעדר סמכות לדון בנושא, והוסיפה כי בכל מקרה היה על המשיב להגיש תביעת מזונות נפרדת. בתוך כך, ביום 13.8.2023 הגישה העותרת בקשה נוספת לסילוק תביעות המשיב, בטענה כי בית הדין נעדר סמכות לדון בהן ובמסגרתה הודיעה כי היא דוחה את הפשרה שהוצעה על ידי בית דין.

10. בהחלטה מיום 28.8.2023 דחה בית הדין הרבני את טענות העותרת בדבר היעדר סמכות. בית הדין קבע כי הוא מוסמך לאכוף הסכמי גירושין שאושרו על ידו, מכוח סעיף 7א לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז-1956 (להלן: חוק כפיית ציות). עוד ציין בית הדין הרבני כי במהלך הדיון שבו אושר הסכם הגירושין נדונו על ידו ענייני הרכוש של הצדדים, מבלי שמי מהם התנגד לכך. לפיכך נקבע כי ענייני הרכוש נכרכו בתביעת הגירושין, ולבית הדין מוקנית גם סמכות נמשכת לדון בהם.

11. בעקבות החלטת בית הדין הגישה העותרת בקשת רשות ערעור למשיב 2, בית הדין הרבני הגדול בירושלים (תיק 1440015) (להלן: בית הדין הרבני הגדול). בהמשך לכך הורה בית הדין הרבני הגדול לצדדים להתייחס פרטנית לכל אחד מהסעדים שבתביעות המשיב, ולהבהיר האם מדובר בסעד שעניינו אכיפת הסכם הגירושין. בהחלטה מיום 19.10.2023, קבע בית הדין הרבני הגדול שבשלב זה יש לאפשר את קיומו של הדיון הצפוי בתביעות המשיב לפני בית הדין הרבני, ורק לאחר מכן תינתן החלטה בבקשת רשות הערעור. בית הדין הרבני הגדול הטעים את קביעתו בכך שייתכן כי במהלך הדיון יגיעו הצדדים להסכמות שייתרו את ההכרעה בשאלת סמכות בית הדין.

12. דיון לפני בית הדין הרבני התקיים ביום 25.12.2023. במהלך הדיון נדחו שוב הצעות לפשרה בין הצדדים, ובסימומו הורה בית הדין כי המשיב יפסיק לשאת בהוצאות דירת המגורים, וכן קבע מועד לדיון נוסף בהליך.

13. בסמוך לכך הגיש המשיב תביעה נוספת לבית הדין, בה עתר לחייב את העותרת בהשבת כספי הארנונה ששילם בגין דירת המגורים. בהחלטה מיום 4.1.2024 נעתר בית הדין לתביעה זו, והורה לעותרת להשיב את הכספים בהם נשא המשיב ממועד הגשת התביעה הראשונה.

14. בעקבות החלטת בית הדין הגישה העותרת ביום 7.1.2024 לבית הדין הרבני הגדול בקשה למתן החלטה בבקשת רשות הערעור, ובצידה בקשה לעיכוב ביצוע ההחלטה. עוד באותו יום דחה בית הדין הרבני הגדול את הבקשה, תוך שקבע כי הוא עדיין סבור שיש להמתין עם ההכרעה בשאלת הסמכות עד למתן פסק דין בהליך. כן העיר כי גם לאחר פסק הדין, תוכל העותרת להתייחס לסוגיית הסמכות במסגרת ערעור על פסק הדין.

מכאן העתירה שלפנינו.

העתירה והצו על-תנאי

15. במוקד העתירה עומדות טענות העותרת בדבר היעדר סמכותו של בית הדין לדון בתביעות המשיב. בפתח דבריה מציינת העותרת כי היה על בית הדין הרבני הגדול להידרש כבר עתה לשאלת הסמכות העניינית, ולא להמתין לפסק דינו של בית הדין. לשיטתה, אישור הסכם הגירושין כשלעצמו אינו מקנה סמכות נמשכת לבית הדין. כך שמרגע שהצדדים התגרשו תמה סמכותו של בית הדין לדון בעניינם. עוד טוענת העותרת כי בהתאם לפסיקת בית משפט זה, תביעה לאכיפת הסכם גירושין אינה מסורה לסמכותו של בית הדין, ואינה מאפשרת לו להרחיב את סמכותו – לא מכוח כריכה, ולא מכוח הסכמת הצדדים. בתוך כך העותרת טוענת כי הסכסוך נושא תביעות המשיב נולד לאחר מתן פסק הדין שאישר את הסכם הגירושין, ולפיכך אינו מצוי עוד בסמכות בית הדין. בהקשר זה מונה העותרת את הסעדים שהתבקשו על ידי המשיב, ומציינת כי ממילא מדובר בסעדים כספיים שאינם נובעים מאכיפת ההסכם. עוד מוסיפה העותרת כי המשיב עצמו הפר את הסכם הגירושין, כך שבכל מקרה יש להידרש לשאלת תוקפו של ההסכם. שאלה שתידון, כך טוענת העותרת, בתביעה נפרדת שתוגש מטעמה.

העותרת כופרת גם בקביעת בית הדין שלפיה מוקנית לו סמכות מכוח סעיף 7א לחוק כפיית ציות. בעניין זה היא טוענת כי מקור סמכות זה טמון בפקודת בזיון בית המשפט (להלן: פקודת הבזיון), וכי המשיב כלל לא טען שהיא ביזתה את החלטות בית

הדין או את הסכם הגירושין. ממילא, לשיטתה, הליכי בזיון הם הליכים חריגים הננקטים רק כמוצא אחרון, ולכן לא ניתן לבסס עליהם את סמכות בית הדין בנסיבות המקרה.

16. המשיב, שכאמור אינו מיוצג, הגיש את תגובתו לעתירה במסגרתה הוא סומך את ידיו על החלטת בית הדין. לדבריו טענות העותרת הועלו שוב ושוב, הן לפני בית הדין הן לפני בית הדין הרבני הגדול ושניהם דחו אותן כדין. המשיב טוען כי העותרת ובא-כוחה העלימו מידע מהותי מן העתירה – על כך שבית הדין עבר בעצמו עם הצדדים על נוסח הסכם הגירושין במהלך שני דיונים, והכל במטרה להביאם להסכמות. המשיב מוסיף כי בית הדין העיר הערותיו, ווידא שאלו הוטמעו בהסכם הגירושין טרם ניתן לו תוקף. עוד מצביע המשיב על כך שבמועד סידור הגט נוסחה, בסיוע של בית הדין, התוספת להסכם הגירושין, וכי רק לאחר שהתוספת אושרה על ידו, הסכים המשיב ליתן לעותרת את הגט. עוד מוסיף המשיב כי למרות שהסכם הגירושין קובע במפורש שההסכם יוגש לאישורו של בית המשפט לענייני משפחה, הצדדים בחרו להגישו לבית הדין הרבני. על יסוד דברים אלה סבור המשיב כי לבית הדין סמכות לדון בענייני הרכוש והמזונות של הצדדים – בין מכוח כריכתם במסגרת תביעת הגירושין, בין מכוח עקרון הסמכות הנמשכת ובין מכוח הסכמת הצדדים עצמם.

17. נתבקשה גם תגובת היועץ המשפטי לשיפוט הרבני לעתירה (להלן: היועץ). בפתח תגובתו מציין היועץ כי הגישה הנוהגת בבתי הדין לאורך השנים היא שבית הדין מוסמך להביא למימוש ולאכיפת הסכם גירושין שניתן לו תוקף של פסק דין. לשיטתו, סמכותו של בית הדין לאכוף את הוראות ההסכם כוללת גם את הסמכות לדון ולברר את תביעות המשיב. בהקשר זה מפנה היועץ לכך שהמחוקק הסמיך את בתי הדין ליישם פסקי דין שניתנו על ידם – הן מכוח סעיף 7א(א) לחוק כפיית ציות, המקנה לבית הדין הרבני סמכויות מכוח פקודת הבזיון; הן מכוח סעיף 7ד(א) לחוק כפיית ציות, המסמיך את בית הדין למנות כונס נכסים לשם ביצוע פסק הדין; והן מכוח סעיף 17(ב) לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 שעניינו בסמכויות עזר.

בהמשך לכך סבור היועץ כי הוראות הסכם הגירושין, בפרט בנוגע לנכסי הנדל"ן, מהוות פסק דין לפירוק שיתוף בנכסי הצדדים. היועץ מציין כי אמנם במכלול תביעות המשיב ישנם סעדים בעלי פנים לכאן ולכאן במישור הסמכות. ואולם, בשלב מוקדם זה בהליך, טרם נשמעו טענות הצדדים וטרם התקיים דיון הוכחות, סבור היועץ כי אין מקום להתייחס פרטנית לכל אחד מהסעדים. חזקה, לדבריו, כי בית הדין יבחן את סמכותו העניינית ביחס לכל סעד, ויכריע בהתאם לגדרי סמכותו. לבסוף, היועץ מדגיש

כי בית הדין פעל כדין כאשר נדרש לשאלת הסמכות בסמוך להעלאתה. עם זאת, לבית הדין הרבני הגדול, כערכאת ערעור, מוקנה שיקול דעת אם להידרש לשאלת הסמכות עוד בטרם הסתיים ההליך. מתוך כך מציין היועץ כי החלטת בית הדין הרבני טרם עמדה לביקורתו של בית הדין הרבני הגדול, ולפיכך עומד לרשות העותרת סעד חלופי. משכך, כך סבור היועץ, היה עליה להמתין ולמצות את דרכי הערעור על פסק הדין הסופי שיינתן, ולכן אין מקום להידרש לעתירה בשלב זה.

18. ניתנה לעותרת רשות להשיב לתגובת היועץ. לעמדתה, הסעד החלופי מוצה בנסיבות המקרה, שעה שבית הדין הרבני הגדול החליט שלא להעניק רשות ערעור ולא לדון בשאלת הסמכות. עוד טוענת העותרת כי בהתאם לדין יש להידרש לשאלת הסמכות בראשית הדיון, ועצם נכונותו של בית הדין הרבני הגדול להידרש לסוגיה בעתיד אין בה כדי להוות סעד חלופי.

19. בתגובתו לתשובת העותרת, היועץ שב על עמדתו כי ערכאת הערעור אינה חייבת להידרש לשאלת הסמכות לפני סיום ההליך. היועץ מוסיף כי פסק הדין שנתן תוקף להסכם הגירושיין קבע בד בבד כי מלאכתו של בית הדין טרם הסתיימה, וכי לשם חלוקת הזכויות בפועל בית הדין עשוי להידרש להתדיינות נוספת בין הצדדים. לשם המחשת הדברים, מפנה היועץ להוראות סעיפים 7.6-7.7 להסכם הגירושיין הקובעים בין היתר כי במקרה שבו המשיב לא ישלם תשלום אחד של הלוואת המשכנתה בגינה שועבד בית המגורים, העותרת תהא רשאית לפעול ולעתור למינוי כונס נכסים למכירת הנכס. עוד מפנה היועץ למנגנון שנקבע במצב שבו מלוא התמורה בגין בית המגורים שולמה לעותרת והיא לא מפנה את הנכס, במצב זה מורה הסכם הגירושיין כי היא תחוב בשכירות יומית בסך 500 ש"ח. על יסוד הוראות אלה מסיק היועץ כי פסק הדין שנתן תוקף להסכם הגירושיין לא סיים את הסכסוך בין הצדדים ביחס לאופן חלוקת הרכוש. היועץ מסכם עמדתו בכך שכאשר ניתן להסיק שהסכם גירושיין שקיבל תוקף של פסק דין, אין בו סוף פסוק לכל העניינים שנכרכו בגירושיין, וצפויה התדיינות נוספת באותם עניינים, אזי קיימת לבית הדין סמכות להשלים את הדיון ולדון בכל המחלוקות העתידיות בנושאים הנזכרים בהסכם.

20. דיון בעתירה התקיים לפנינו ביום 1.5.2024, שלאחריו ניתן צו על-תנאי כמבוקש בעתירה וכן צו ביניים המורה לבית הדין הרבני להימנע מלהמשיך לדון בתביעות המשיב:

1. לאחר שעיינו בחומר שלפנינו ושמענו את טיעוני הצדדים, ניתן בזה צו על תנאי המורה למשיבים ליתן טעם מדוע לא ייקבע כי אין למשיב 1 (בית הדין הרבני האזורי – י"ע) סמכות עניינית לדון בתביעות שהגיש המשיב 3 כנגד העותרת.

2. מבלי שנעלם מעיננו כי המשיב 1 הורה כבר על הגשת סיכומים, ניתן בזה צו ביניים המורה למשיב 1 להימנע מלהמשיך בדיון בתביעותיו של המשיב 3 כנגד העותרת, וזאת עד למתן פסק דין או החלטה אחרת של בית משפט זה."

[במאמר מוסגר: ככלל, נטייתו של בית משפט זה היא לאפשר למצות את ההליך בערכאת הערעור של בית הדין הדתי. במקרה דנן, אכן ההליך לא מוצה באשר בית הדין הרבני הגדול הותיר את שאלת הסמכות תלויה ועומדת והחזיר את הדיון לבית הדין הרבני. ברם, כאשר מדובר בנושא סמכות היורד לשורש ההתדיינות או במקרים חריגים אחרים, התערבות בג"ץ יכול ותהא גם כאשר השאלה השנויה במחלוקת טרם זכתה להכרעה של בית הדין הרבני הגדול (ראו והשוו בג"ץ 3914/92 לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד מח(2) 491, 498 (1994)).]

בסמוך לכך, ומשהונח הצו על-תנאי לפניו, ובניגוד להחלטתו הקודמת להחזיר את הדיון לבית הדין הרבני, נעתר בית הדין הרבני הגדול לבקשת רשות הערעור, וקבע מועד לדיון בערעור העותרת. בהמשך לכך, התבקשנו על ידי היועץ לראות בפסק הדין שיינתן על ידי בית הדין הרבני הגדול כתצהיר התשובה לצו על-תנאי.

21. בתצהיר התשובה שהגיש טרם מתן פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול, חזר המשיב, בעיקרם של דברים, על טענותיו הקודמות. לטענתו, העותרת ובא-כוחה מטעים את בית המשפט. עוד טוען המשיב כי מלשון הסכם הגירושין, משינוי נוסחו במהלך הדיונים ומהדיונים עצמם עולה כי הצדדים הסכימו לכרוך את ענייני הרכוש בהליך לפני בית הדין. לחלופין טוען המשיב כי לבית הדין מוקנית סמכות נמשכת לדון בעייני הרכוש, וכן סמכות מכוח הליכי בזיון שלדבריו ננקטו על ידו.

זמן קצר לאחר הגשת התצהיר, ביום 21.7.2024 ניתן פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול, עליו נעמוד להלן.

22. בפסק דינו קיבל בית הדין הרבני הגדול את ערעורה של העותרת באופן חלקי, וקבע כי מקצת מהסעדים שנתבעו בתביעות המשיב אינם מצויים בסמכות בית הדין, בעוד אחרים ובפרט אלו המפורטים בתביעה הראשונה ונוגעים לדירת המגורים, מצויים בסמכותו.

בית הדין הרבני הגדול עמד על כך שכאשר המחלוקת לאחר הגט עוסקת בענייני רכוש שנכרכו לתביעת הגירושין, יש לבחון אם פסק הדין היה סופי ובלתי מותנה. בהקשר זה הודגש כי כשמדובר בחלוקת רכוש בין בני זוג, הסמכות המקורית-ראשונית – סמכות מכוח כריכה – פוקעת רק עם סיום הליכי פירוק השיתוף. בהתאם לכך נקבע כי הדיון וההכרעה בעניינים שנכרכו לתביעת הגירושין נעשה בבית הדין הרבני מכוח סמכות מקורית-ראשונית, בין אם פסק הדין בסוגיה ניתן לפני סידור הגט ובין אם לאחריו. בית הדין הרבני הגדול הצביע על כך שההכרעה בעניין חלוקת רכוש הצדדים היא בעיקרון סופית, אולם ההליך הדיוני עשוי לעיתים להיות מורכב ולכן ההכרעה בו אינה נעשית בְּבֵת אחת, אלא שלב אחר שלב. בהמשך לכך נקבע כי בדומה לערכאה האזרחית, בית הדין הרבני "קם מכיסאו" רק עם השלמת הליכי פירוק הרכוש המשותף. זאת, מאחר שהשלמת איזון המשאבים מחייבת לעיתים רצף של הכרעות שיפוטיות שינחו את הצדדים ויכריעו במחלוקות ביניהם. עוד הצביע בית הדין הרבני הגדול על כך שבפרק זמן זה מתעוררים "משתנים שונים" שאינם מולידים עילת תביעה חדשה ונפרדת מעילת התביעה בדבר חלוקת הרכוש של בני הזוג. בהתאם לכך קבע בית הדין הרבני גדול כי הליך "חדש" שייפתח לצורך דיון בבקשה הקשורה באכיפת פסק דין שהורה על פירוק השיתוף אינו בגדר תביעה שעילתה נולדה לאחרת סגירת התיק. בית הדין הרבני הגדול הבהיר כי לצורך מימוש הכרעתו ואכיפת פסק הדין נדרש בית הדין לעיתים להפעיל סמכויות שונות הנתונות לו. בהקשר זה ציין כי פסק דין המאשר הסכם גירושין דינו כפסק דין לכל דבר, והוא ניתן לאכיפה. לעניין זה הפנה בית הדין הרבני הגדול להוראות חוק כפיית ציות המקנות לבית הדין סמכויות מכוח פקודת הבזיון. בתוך כך הדגיש כי סמכויות אלה, לרבות הסמכות בדבר מינוי כונס נכסים, מקנות לבית הדין סמכות לאכוף החלטות ופסקי דין שניתנו על ידו.

בשלב זה סקר בית הדין הרבני הגדול את הוראת סעיף 7ד לחוק כפיית ציות המקנה לבית הדין סמכות למנות כונס נכסים "כשהוא דן בענין שבשיפוטו". בפרשנות מונח זה בית הדין הרבני הגדול קבע שלא ניתן להסתפק בפרשנות פורמליסטית לשונית. לעמדתו, יש לחלק את המונח לשניים: "כשהוא דן" – הכוונה לבקשת אכיפה תלויה

ועומדת בפני בית הדין; "בענין שבשיפוטו" – הכוונה לגירושין ועניינים שנכרכו בהם, ולא דווקא בעניין שבית הדין השלים את הדיון בו באמצעות פסק דין.

23. מעבר לכך, בית הדין הרבני הגדול עמד על דוקטרינת הסמכות הנמשכת. הודגש כי עם סיום ההתדיינות בנושאי הרכוש מכוח הסמכות המקורית-ראשונית, מוקנית לבית הדין סמכות נמשכת לדון בתביעה לביטול פסק דין שאישר הסכם גירושין, לתיקונו או לשינויו. זאת בכפוף לכך שעילת התביעה אינה עילה חדשה שנוצרה לאחר הגירושין שלא היה ניתן לכרוכה מלכתחילה. לצורך סמכות זו, כך קבע בית הדין הרבני הגדול, אין צורך שההתדיינות הראשונית בבית הדין הרבני תשקף דיון לגופו של עניין, כך שקיומה של סמכות נמשכת אינו מותנה בקביעת ממצאים והכרעה במחלוקת. כלומר, מבחן "דן ופסק" אינו נדרש כשמדובר בתביעה לחלוקת רכוש, אלא די במתן תוקף של פסק דין להסכם הגירושין כדי להקנות לבית הדין סמכות נמשכת.

בית הדין הרבני הגדול הדגיש כי פסיקת בית משפט זה לא שללה אפשרות לקיומה של סמכות נמשכת בענייני רכוש לאחר הגירושין, וביסס זאת, בין היתר על בג"ץ 566/81 עמרני נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד לז(2) 1, 7-8 (1982) (להלן: עניין עמרני). שם נפסק כי סמכות בית הדין, בפרט בנוגע לדירת המגורים, נמשכת גם לאחר מתן הגט, כל עוד לא הושג פתרון סופי ומוחלט. בהמשך לכך נקבע כי ברירת המחל הוא שהסכם גירושין המורה על איזון משאבים מהווה "החלטת ביניים" או "פסק דין חלקי" וקיימת לבית הדין הרבני סמכות נלווית להשלים את חלוקת הרכוש ולפקח על ביצועה. עוד נקבע שהתדיינות נוספת בין הצדדים באותם עניינים, יכולה להתקיים בבית הדין הרבני מכוח סמכות נמשכת לדון בבקשה לביטול, שינוי או תיקון ההסכם, וכי למרות שהסמכות הנמשכת לא כוללת סמכות אכיפה או פרשנות, היא יכולה לעמוד לבית הדין מכוח מקור סמכות אחר, כגון חוק כפיית ציות. בית הדין הרבני הדגיש כי דוקטרינת הסמכות הנמשכת מורה כי יש לשוב לערכאה המקורית, וכי הסמכות הנמשכת כשלעצמה אינה יוצרת סמכות אכיפה, אך אם במקביל מוקנית לערכאה המקורית סמכות אכיפה, כוח זה אינו נפגע מחמת העובדה שבית הדין הרבני התבקש לאכוף פסק דין סופי.

24. בכל הנוגע לעניינים של הצדדים, בית הדין הרבני הגדול עמד על כך שהוראות הסכם הגירושין ביחס לחלוקת הרכוש הן צופות פני עתיד וכוללות אפשרויות שונות לעניין אופן החלוקה. בהמשך לכך נקבע שאישורו של ההסכם אינו מהווה פסק דין סופי ובלתי מותנה. עוד נקבע כי מוקנית לבית הדין הרבני סמכות נמשכת לדון בענייני חלוקת הרכוש, וזאת לנוכח מעורבותו הפעילה בניסוח הסעיפים הנוגעים לכך במסגרת התוספת

להסכם הגירושין. למעלה מן הצורך קבע בית הדין הרבני הגדול כי אף מתקיים בעניין זה מבחן "דן ופסק". לעומת זאת, בכל הנוגע למזונות הבת, צוין כי סעיף המזונות בהסכם הגירושין אושר כפי שהובא, מבלי שנערך בו דיון מהותי, וכי עיון בהוראות ההסכם הנוגעות למזונות מעלה שהן עונות על צורכי הילדים. בתוך כך בית הדין הצביע על כך שבשתי בקשות מוקדמות של העותרת לבית הדין – בקשה לדחיית דיון ובקשה לביטול צו הבאה – לא נטען על ידה כי אין לבית הדין סמכות לדון בתביעות המשיב. עוד העיר בית הדין הרבני הגדול כי התנהלותה של העותרת בכל הנוגע לביצוע הוראות הסכם הגירושין נגועה בחוסר תום לב, בין היתר בשל העובדה שלא הגישה תביעה לביטול הסכם הגירושין בערכאה המוסמכת לשיטתה.

לנוכח האמור, ולאחר בחינת מהות הסעדים שבתביעות המשיב, קבע בית הדין הרבני הגדול כי לבית הדין סמכות לדון באכיפת הוראות הסכם הגירושין הנוגעות לדירת המגורים, לרבות הסעדים שעניינם דמי שימוש, וכן בדרישת המשיב לקבלת המיטלטלין המאוחסנים בדירה בהתאם להסכם הגירושין. בתוך כך צוין כי על בית הדין הרבני לשקול למנות כונס נכסים וכי על המשיב להגיש בקשה מתוקנת בכפוף לפסיקת בית הדין הרבני הגדול. מנגד, נקבע כי אין לבית הדין סמכות לדון בענייני המזונות (התביעה השלישית), בטענות הנוגעות לעיקולים שהוטלו כנגד המשיב, או בתביעתו לשכר טרחה בגין הסדרת היטל ההשבחה.

25. העותרת התייחסה לפסק דינו של בית הדין הרבני הגדול בעיקרי הטיעון מטעמה. לשיטתה, בקשה לאישור הסכם גירושין אינה שקולה לתביעת גירושין שנכרכה כדין. מכל מקום, היא מדגישה כי בעת הבאת הסכם הגירושין לאישור, לא הוגשה תביעת גירושין, שכן ההסכם נועד לשמש בסיס להסכם שלום בית בין הצדדים. רק כשנה לאחר מכן הגישו הצדדים בקשה משותפת לגירושין, וגם אז לא כרכו דבר ולא ביקשו את מעורבות בית הדין. לטענת העותרת, מדובר בהסכם סגור, שבית הדין לא התבקש להכריע בעניינו. מכאן, שלשיטתה, לא מתקיים התנאי היסודי של כריכה כדין.

העותרת מוסיפה כי בפסיקת בית משפט זה נקבע שעניין עמדני הוא חריג, ואין לראות בו הלכה מחייבת. עוד סבורה העותרת כי אישור הסכם הגירושין – שהוא הסכם ממון – אינו מהווה פסק דין, ולכן אין המדובר בפסק דין לאיזון משאבים או לפירוק שיתוף. לטענתה, הכרעה רכושית, מעצם טבעה, אינה נתונה לסמכות נמשכת. בהקשר זה מציינת העותרת כי אמנם נערכו שלושה דיונים לפני בית הדין, אך בשניים הראשונים עסק בית הדין רק באישור הסכם הגירושין. הדיון השלישי עסק בבקשה המשותפת

לסידור גט, ובמהלכו, לדבריה, "סחט" המשיב שינויים בהסכם. מכל מקום, בית הדין לא הכריע בשום עניין, שכן הסכם הגירושין אושר קודם לכן. עוד טוענת העותרת כי סמכויות העזר השונות עליהן עמד בית הדין הרבני הגדול בפסק דינו, אינן יכולות לייצר סמכות "יש-מאין", אלא מקנות כלים רק כאשר מוקנית לבית הדין סמכות. לבסוף, העותרת גורסת כי העלתה את טענת הסמכות בהזדמנות הראשונה שעמדה לה.

26. לאחר הגשת תצהירי תשובה ועיקרי טיעון קיימנו ביום 25.7.2024 דיון בהתנגדות לצו על-תנאי. עתה יש להכריע בעתירה שלפנינו.

דיון והכרעה

27. במוקד העתירה, כפי שכבר הוזכר, ניצבת השאלה האם מוסמך בית הדין הרבני לדון בתביעות המשיב לאכיפת הסכם הגירושין, בהינתן שההסכם אושר וניתן לו תוקף של פסק דין בבית הדין. אקדים ואומר, כי בנסיבות המקרה אני סבור שיש להשיב על השאלה בשלילה. פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול והחלטת בית הדין הרבני אינם עולים בקנה אחד עם פסיקתו העקבית של בית משפט זה, ולכן יש מקום להתערב בהם בהתאם לאמות המידה המקובלות בדין (ראו מני רבים: בג"ץ 11805-03-25 פלוני נ' פלונית, פסקה 4 (10.3.2025); בג"ץ 8712/22 פלוני נ' הנהלת בתי הדין הרבניים, פסקה 5 (26.12.2022); בג"ץ 6595/21 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פסקה 7 (8.11.2021); בג"ץ 5228/21 פלוני נ' בית הדין הרבני האזורי בנתניה, פסקה 5 ((23.8.2021)).

דרך הילוכנו תהיה כדלקמן: תחילה אציג את המצע הנורמטיבי בנושא מקורות הסמכות של בית הדין הרבני, ובהמשך את תחולתו על פעולת אישור הסכם גירושין. לאחר מכן אעמוד על דוקטרינת הסמכות הנמשכת והתפתחותה בפסיקת בית משפט זה, בפרט ביחס לתחולתה על ענייני רכוש. בהמשך אעמוד על המסלולים השונים שעומדים לבעל דין המעוניין לאכוף הסכם גירושין שקיבל תוקף של פסק דין. לבסוף, ניישם הדין על ענייננו.

28. הקרקע שעליה אנו פוסעים בבואנו לבחון את גבולות סמכותו של בית הדין אינה קרקע בתולה, אלא קרקע שנחרשה היטב בפסיקתו של בית משפט זה. כפי שהובהר בפסיקה זו, נקודת המוצא לניתוח גבולות סמכותו של בית הדין הרבני נשענת על שלוש הנחות יסוד (בג"ץ 8638/03 אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פ"ד סא(1) 259, 279-280 (2006) (להלן: עניין אמיר)). ראשית, בית הדין הרבני הוא ערכאת שיפוט

ממלכתית, שהוקמה מכוח חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 ממנו הוא שואב את כוחו וסמכויותיו (להלן: חוק שיפוט בתי דין). שנית, בהיותו ערכאת שיפוט ממלכתית, היקף סמכויותיו של בית הדין הרבני נקבע ומוגדר על פי חוק המדינה (בג"ץ 6929/10 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד סו(2) 1, 16 (2013) (להלן: עניין פלונית); בג"ץ 3269/95 כץ נ' בית הדין האיזורי בירושלים, פ"ד נ(4) 590, 604 (1996)). על משמעותה של הנחת יסוד זו עמדה בהרחבה השופטת פרוקצ'יה:

"לכל ערכאת שיפוט ממלכתית, ובית הדין הדתי בכלל זה, אין אלא אותן סמכויות שיפוט שחוק המדינה העניק לה; החוק הוא שהקימה, הוא שהגדיר את סמכויותיה והוא שייחדן לה. בעשותו כן, הניח החוק, כחלק מתפישת יסוד בממשל דמוקרטי, כי במתן סמכויות שיפוט טמונות, בה בעת, גם מגבלות כוח השיפוט. כל אשר לא ניתן לערכאה השיפוטית, מצוי מחוץ ומעבר לכוחה, ואל לה לחרוג מגדרי פעולתה המוכרים על עבר תחומים שלא הופקדו בידיה, ובאחריותה. זהו עקרון החוקיות המאפיין את מבנה השלטון הדמוקרטי, שעליו נשענת תפישת מעמדן של רשויות השלטון, ומערכות השיפוט בכלל זה" (עניין אמיר, בעמ' 279).

שלישית, סמכויות השיפוט של ערכאות השיפוט ובכללן בית הדין הרבני נקבעות בחוק, ומתפרשות על ידי ההלכה הפסוקה (בג"ץ 1555/05 לוי נ' בית הדין הרבני האזורי מחוז תל-אביב, פסקה 18 לפסק דינה של השופטת א' פרוקצ'יה (16.7.2009)). פרשנות זו נשענת על לשון החוק, והיא נועדה להגשים את תכליתו (עניין אמיר, בעמ' 279-280). הנחת יסוד זו מלווה אותנו מאז ומתמיד, עוד טרם שנחקק חוק שיפוט בתי דין, וכבר בשנות החמישים של המאה הקודמת עמד עליה השופט לנדוי:

"בתי הדין הדתיים במדינתנו קיימים על פי החוק הכללי הקובע להם את מקומם במערכת בתי המשפט של המדינה, ואת השאלות הנוגעות לתחומי סמכותם יש לפתור בדרך כלל לפי אותם עקרונות החלים על בתי דין אחרים" (בג"ץ 26/51 מנשה נ' יושב ראש וחברי בית דין הרבנות בירושלים, פ"ד ה 714, 719 (1951)).

לכן, בבואנו לבחון את גבולות סמכותו של בית הדין הרבני, יש לברר אילו סמכויות הוענקו לו בחוק וכיצד פורשו בפסיקה. לכך נפנה עתה.

הסמכות המקורית-ראשונית של בית הדין הרבני

29. סמכויותיו המקוריות-הראשוניות של בית הדין הרבני נקבעו כאמור בחוק שיפוט בתי דין. הן כוללות שני נדבכים: סמכויות ייחודיות, וסמכויות מקבילות לאלה של הערכאה האזרחית הניתנות לבית הדין מכוח הסכמת הצדדים. מכלול סמכויות זה מקנה לבית הדין הרבני סמכות לדון בנושא פלוני ולהמשיך לדון בו עד גמר הדין (בג"ץ 6103/93 לוי נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פ"ד מח(4) 591, 602 (1994) (להלן: עניין לוי); ראו גם: יצחק כהן "סמכות נמשכת בדיני המשפחה לאחר אישור הסכם בין בניזוג: על כיבוד הדדי, על מבחן הסיכול ועל מבחן ה'דין ופסק' – מודל חדש" משפט ועסקים יט 767, 772 (2016) (להלן: כהן, סמכות נמשכת)).

30. הסמכויות הייחודיות כוללות ענייני נישואין וגירושים. כך קובע סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין: "ענייני נישואין וגירושים של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם היחודי של בתי דין רבניים"; הן כוללות גם כל עניין שנכרך כדין בתביעת הגירושים. כך מורה סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין: "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, היא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל עניין הכרוך בתביעת הגירושים, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג". סמכות "הכריכה" לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין דומה במהותה ובתכליתה להוראה הכללית בדבר "סמכות נגזרת" שבסעיף 76 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984. תכליתה היא, כפי שהובהר בפסיקת בית משפט זה פעמים רבות, לאפשר לבני הזוג לסיים במסגרת אותו הליך את מכלול הסכסוכים ביניהם הכרוכים בקשר הנישואין והחיוניים לסיומו (בע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית, פסקה 12 לפסק דינו של השופט מ' מזוז (22.9.2019)).

כלומר, אם הוגשה תביעת גירושין לבית הדין הרבני, ואחד מבני הזוג כרוך בה עניינים נוספים – בית הדין קונה לו סמכות ייחודית גם לדון באותם עניינים, ובלבד שהכריכה נעשתה כדין. בדרך זו מורחבת סמכותו של בית הדין הרבני, אפילו אם עניין זה כלל אינו מענייני המעמד האישי; ונחסמת דרכו של בן הזוג האחר מלהגיש תביעה בנושא הנכרך לערכאה האזרחית. ואולם, שאלות הסף אם ניתן מלכתחילה לכרוך את העניין, ואם הכריכה נעשתה כדין אינן תמיד פשוטות. חשיבותן ניכרת, שכן הכריכה עשויה להכריע מי מהערכאות תידון בתובענה.

31. הנחת המוצא בפסיקה היא שסמכות השיפוט בעניינים הכרוכים נתונה לבית המשפט לענייני משפחה, והעברתה לבית הדין הרבני בדרך של כריכה היא חריג (בג"ץ

58/08 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה, פסקה 16 (21.1.2010)). עם זאת, גם באותם עניינים בהם ניתן להקנות סמכות כרוכה לבית הדין הרבני בתביעה שהוגשה אליו קודם לכן, וכדי שהכריכה בתביעת גירושין תשמש נימוק לשלילת הסמכות של בית המשפט האזרחי בעניין הכרוך, נדרש בעל הדין, המסתמך על הכריכה, לעמוד במבחן משולש: (1) תביעת גירושין כנה; (2) כריכה כנה; ו-(3) כריכה כדין (ע"א 118/80 גבעולי נ' גבעולי, פ"ד לד(4) 155, 157 (1980)). המבחן המשולש נועד למנוע ניצול לרעה של הסדר הכריכה על ידי מי מבני הזוג (בג"ץ 2232/03 פלוני נ' בית הדין הרבני האזורי ת"א יפו, פ"ד סא(3) 496, 525 (2006)). רק אם מתקיימים שלושת התנאים, רוכש בית הדין סמכות ייחודית לדון בעניינים הנכרכים, ובהיעדר כריכה תקפה, הסמכות נותרת בידי הערכאה האזרחית. ה"כנות" נבחנת לפי מבחן אובייקטיבי, שלוקח בחשבון את מניעי בעל הדין ואת נסיבות המקרה. ההכרעה בשאלה זו נעשית לפי מכלול נסיבות התביעה, תוך בחינת מטרתו האמיתית של מבקש הכריכה: האם הוא מבקש לנהל בירור כן וענייני בסוגיה הכרוכה, או שמא מטרתו היא למנוע את בירורה של אותה סוגיה בפני הערכאה האזרחית (בג"ץ 8754/00 רון נ' בית-הדין הרבני הגדול, פ"ד נו(2) 669, 625 (2002)).

32. היקף העניינים הניתנים לכריכה מוגבל. ניתן לכרוך לתביעת הגירושין רק עניינים הדרושים לחיסול יעיל של יחסי בני הזוג (בג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 27 (29.6.2014) (להלן: עניין פלונית 8533/13); ע"א 8/59 גולדמן נ' גולדמן, פ"ד יג 1085, 1091 (1959)). בהתאם, עניין יהיה ניתן לכריכה, אם הקשר בינו ובין התביעה העיקרית לגירושין "איננו רופף מדי ומלאכותי מדי" (בג"ץ 207/88 פח'ראלדין נ' בית הדין הדרוזי לערעורים, פ"ד מג(2) 760, 766 (1989); ראו גם: יצחק כהן דיני המשפחה בישראל פרוצדורה ומהות 48 (2019) (להלן: כהן, דיני המשפחה בישראל). בתוך כך, ניתן לכרוך סוגיה מסוימת בתביעת הגירושין עצמה, או במהלך הדיון בפני בית הדין הרבני בעוד תביעת הגירושין תלויה ועומדת. בהקשר זה, הובהר בפסיקת בית משפט זה כי "כריכה אינה חייבת להיעשות בדרך פורמלית מוגדרת" (בג"ץ 5679/03 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 13 (9.5.2005) (להלן: עניין פלוני); ראו גם: עניין פלונית 8533/13, בפסקה 28).

חשיבותה של הכריכה לענייננו נעוצה בכך שכאשר היא נעשית כדין, מוקנית לבית הדין הרבני סמכות שיפוט ייחודית שהיא בגדר סמכות מקורית-ראשונית – זאת בהתאם להוראת סעיף 25(ב) חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 הקובעת

כי "בענין הנתון לסמכותו המקבילה של בית דין דתי, יהיה בית המשפט לעניני משפחה מוסמך לדון כל עוד אין בית הדין הדתי דן בו".

33. דרך נוספת שבה בית הדין הרבני עשוי לרכוש סמכות שיפוט מקורית-ראשונית היא מכוח הסכמת הצדדים, זוהי למעשה סמכות "מקבילה" של בית הדין. סמכות זו מותנית בכך שהאפשרות להסכים הוכרה על פי החוק כמקור סמכות ראשוני. כלומר, הסכמת הצדדים כשלעצמה אינה יכולה להקנות לבית הדין הרבני סמכות (עניין אמיר, בעמ' 287). הכרה בדין להסכמת הצדדים הוכרה כמקור סמכות ראשוני של בית הדין הרבני בסעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין הקובע כי "בעניני המעמד האישי של יהודים כמפורט בסעיף 51 לדבר המלך במועצתו על ארץ-ישראל 1947-1922' או בפקודת הירושה, אשר בהם אין לבית דין רבני שיפוט יחודי לפי חוק זה, יהא לבית דין רבני שיפוט לאחר שכל הצדדים הנוגעים בדבר הביעו הסכמתם לכך". הסכמה לסמכותו של בית הדין הרבני בענייני מעמד אישי יכולה להינתן במפורש – בכתב או בעל פה – ויכולה להיות גם הסכמה מכללא, הנלמדת למשל מהופעת בעל הדין בפני בית הדין בלי שהביע הסתייגות או התנגדות לסמכות בהזדמנות הראשונה (בג"ץ 9539/00 איתן נ' בית-הדין הרבני האזורי ירושלים, פ"ד נו(1) 125, 131 (2001) (להלן: עניין איתן)).

ואולם, לפי סעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין, הסכמת הצדדים אינה יכולה להקנות לבית הדין הרבני סמכות לדון ולהכריע בעניין שאינו בגדר "מעמד אישי" של יהודים, כהגדרתו בסעיף 51 לדבר המלך במועצתו או לפי פקודת הירושה. מכאן, שאין בהסכמה לדון בנושאים שאינם מנויים בהוראות אלה כדי להעניק סמכות לבית הדין הרבני, ולכן "תביעות רכוש אינן יכולות לבוא בגדר תביעות עצמאיות מכוח סעיף 9, שכן התוצאות הממוניות של הנישואין אינם חלק מן המונח 'עניני המעמד האישי'" (עניין פלוני, בפסקה 9; ראו גם: בג"ץ 5376/08 סמיה נ' בית הדין הרבני האזורי בתל אביב, פסקה 20 (8.4.2010)).

סמכות מקורית-ראשונית בראי הסכם גירושין

34. בית המשפט לענייני משפחה וכן בית דין דתי מוסמכים לאשר הסכם ממון שנערך בין בני זוג, הן לפני הנישואין הן במהלכם (סעיף 2(א) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973 (להלן: חוק יחסי ממון)). סמכות זו משקפת "סמכות מקבילה" נוספת בין הערכאות השיפוטיות.

35. סעיף 2(ד) לחוק יחסי ממון קובע כי תחת הגדרת "הסכם ממון" נכלל גם הסכם שנערך במעמד הגירושין. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין לא מגדיר את המונח "תביעת

גירושין". ולכן, בראי הוראות חוק יחסי ממון, ובצד הוראות חוק שיפוט בתי דין רבניים, התעוררה השאלה אם עצם אישורו של הסכם כזה בבית הדין הרבני מקנה לבית הדין סמכות מקורית-ראשונית לדון בעניינים הכלולים בו. שאלה זו מקבלת משנה תוקף לנוכח העובדה שהסכמים רבים כוללים הסדרים רכושיים מובהקים, ולעיתים הם מוגשים במסגרת הליך מוסכם של גירושין.

36. אישור הסכם גירושין הוא בעיקרו פעולה משפטית-טכנית שכשלעצמה אינה מקנה לבית הדין הרבני סמכות כרוכה לדון בעניינים הכלולים בהסכם. אמנם בעבר הכירה פסיקת בית משפט זה בנסיבות מסוימות, באפשרות שבית הדין הרבני ירכוש סמכות מכוח אישור הסכם גירושין, תוך שנקבע כי "הסמכות נרכשת מעצם הבקשה של בני-הזוג מבית-הדין לאשר את ההסכם ולתת לו תוקף של פסק-דין. בקשה זו דינה כדין תביעה" (ע"א 3868/95 ורבר נ' ורבר, פ"ד נב(5) 817, 840 (1998) (להלן: עניין ורבר); ראו גם: בג"ץ 4111/07 פלונית נ' פלוני, פסקה 6 (27.7.2008) (להלן: עניין פלונית 4111/07)). עם זאת, במרוצת השנים ועם התפתחות הפסיקה, גישה זו נשללה.

37. תחילה, הפסיקה עמדה על הפן ה"טכני" הטמון באישור הסכם הממון, ועל כך שאישורו לא בא בגדר "פסק דין". זאת, שכן הגורם המאשר אינו מכריע במחלוקת ואינו בודק את תוכן ההסכם המובא לפניו, תפקידו מתמצה באישור ההסכם לאחר שהוא נוכח שבני הזוג עשו אותו בהסכמה חופשית, ובהבינם את משמעויותיו ותוצאותיו (בג"ץ 8578/01 חליווה נ' חליווה, פ"ד נו(5) 634, 640 (2002) (להלן: עניין חליווה); ע"א 189/95 בנק אוצר החייל בע"מ נ' אהרונוב, פ"ד נג(4) 199, 212-213 (1999); ע"א 543/82 שטרן נ' שטרן, פ"ד לו(4) 752, 756 (1982)). קביעה זו שימשה רקע לביקורת שנמתחה בעניין פלונית – שניתן בהרכב מורחב – על הניסיון לגזור סמכות ייחודית מעצם אישור פורמלי של הסכם בין בני זוג. בהינתן שמדובר בהסכם שנערך על רקע הליכי גירושין אפשריים, עמדה המשנה לנשיא נאור על ההשלכות הטמונות בהכרה בכריכה מכוח אישור הסכם ממון:

"[...] פירושו כי מרוץ הסמכויות יתרחב גם למקרים שבהם קיימת הסכמה בין בני הזוג על תנאי הגירושין, וכל שהם מבקשים ממערכת המשפט הוא אישור להסכם ביניהם. הידיעה כי הערכאה המאשרת – גם אם אין היא נדרשת להכריע בדבר – תוסמך למעשה לדון בכל עניין הנזכר בהסכם, עלולה להרבות מחלוקות בין בני הזוג דווקא במקום שבו שורת הסכמה. עלול להיווצר חלילה מצב שבו בני זוג מסכימים ביניהם בכל הסוגיות המהותיות הקשורות בגירושין, ואף הסדירו אותן בהסכם

מחוץ לכותלי המערכת המשפטית, אולם אך בשל חשש כי בעתיד ייווצרו אי הסכמות שיובילו להתדיינות משפטית תיווצר בין בני הזוג מחלוקת בעניין בחירת הערכאה המאשרת. מצב שבו הסמכות, שהיא טפלה מעצם טיבה, הופכת לעיקר – אינו מצב רצוי (עניין פלונית, בעמ' 24; ראו גם: שם, בעמ' 49-50).

38. דברים אלה, משתלבים עם שנפסק עוד קודם לכן בעניין לוי, שם עמד השופט חשין על כך שאין ללמוד מהוראות חוק יחסי ממון על הקניית סמכות לבית הדין הרבני, מקום שבו סעיף 13 לחוק יחסי ממון קובע כי חוק זה אינו בא לשנות מסמכותם של בתי הדין:

”ושמא נאמר רווח והצלה יעמדו לו לאיש מחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל”ג-1973? הנה כי כן, הוראת סעיף 2(ד) לחוק יחסי ממון בין בני זוג קובעת כי ‘הסכם בין בני הזוג שאושר בפסק דין גירושין על ידי בית דין, דינו כדין הסכם ממון שאושר לפי סעיף זה’; ומוסיפים סעיפים 11 ו-12, ומעניקים סמכויות אלו ואחרות לבית-משפט או לבית-דין לעניין קיומו של הסכם ממון. האם קנה בית-דין סמכות מקורית בהוראות אלו שבחוק יחסי ממון? לדעתנו, התשובה היא בשלילה. לא נרד לפירושו של אותן הוראות שהבאנו מחוק יחסי ממון – אותן הוראות והוראות אחרות זולתן – ונספק עצמנו בהצביענו על הוראת סעיף 13(א) לחוק, ולפיה ‘חוק זה אינו בא לשנות מסמכות שיפוטם של בתי הדין הדתיים’. כאומר: מה שהיה הוא שיהיה; ולעניין סמכותו של בית הדין הרבני נפנה מבטנו אל חוק שיפוט בתי הדין, ואליו בלבד” (שם, בעמ' 604).

39. הנה כי כן, אישור הסכם ממון או הסכם גירושין כשלעצמו אינו מהווה תחליף לכריכה פורמלית, ואינו מקנה לבית הדין הרבני סמכות שיפוט בעניינים המנויים בו. קביעה זו משלימה את התמונה בכל הנוגע למקורות הסמכות המקורית-ראשונית של בית הדין הרלוונטיים לענייננו.

דוקטרינת הסמכות הנמשכת

40. עם סיום ההליך בעניין תביעת הגירושין מתמצה הסמכות המקורית-ראשונית של בית הדין הרבני (עניין פלונית, בעמ' 16). כדי שבית הדין יוכל לשוב ולהידרש לסוגיות שנדונו לפניו, עליו לקנות את סמכותו ממקור אחר (עניין פלונית 4111/07, בפסקה 7; ראו גם: כהן, דיני המשפחה בישראל, בעמ' 335). ואכן, בפסיקה הוכרו מספר מקורות

לסמכויות נלוות המקנות לבית הדין הרבני אפשרות לשוב ולהידרש לסוגיות שנדונו לפניו, כשאחד הביטויים למקור שכזה נשען על דוקטרינת הסמכות הנמשכת.

41. דוקטרינת הסמכות הנמשכת אינה משנה את כללי הסמכות הראשונית. היא חלה רק מקום שבו התקיימה סמכות מקורית כדין. לפי הדוקטרינה, ובכפוף לתנאים מסוימים, מקום שבו הכריעה ערכאה מסוימת בעניין כלשהו מכוח סמכותה המקורית, היא מוסמכת להוסיף ולדון בהתדיינויות נוספות בין אותם צדדים באותו נושא (עניין לוי, בעמ' 608).

42. הסמכות הנמשכת היא חריג לכלל הסמכות הראשונית. הערכאה המקורית כבר סיימה את מלאכתה, והחזירה לכאורה את הסמכות הראשונית. עם זאת, כאשר מדובר בהחלטה שתוקפה נמשך לעתיד, בעניינים בעלי אופי מתמשך, עשויה הערכאה המקורית להיות מוסמכת להכריע בהתדיינויות נוספות בין בעלי הדין באותם עניינים, עקב שינוי שחל בנסיבות שעליהן התבססה ההחלטה המקורית (עניין חליווה, בעמ' 641; עניין לוי, בעמ' 608-610). בכך נותנת דוקטרינת הסמכות הנמשכת ביטוי לחובת הכיבוד ההדדי החלה על רשויות השיפוט בינן ובינן עצמן בהתקיים סמכות מקבילה ביניהן (עניין איתן, בעמ' 133; ראו גם: אריאל רוזן-צבי דיני המשפחה בישראל בין קודש לחול 33 (1990) (להלן: רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל)). בתוך כך, אחת מהתכליות שביסוד סמכות זו היא למנוע מצב שבו החלטה שניתנה כדין ובסמכות תסוכל אם תועבר לערכאה מקבילה (עניין פלונית 4111/07, בפסקה 8). מעבר לכך, הסמכות הנמשכת נועדה למנוע התרוצצות בעלי דין מערכאת שיפוט אחת לאחרת, אך בה בעת לא נועדה לערער או לגרוע מהסמכויות המקוריות הנתונות לערכאות השיפוט לפי החוק (עניין אמיר, בעמ' 284). בהתאם, הסמכות הנמשכת אינה מקנה סמכות כללית, ותחולתה מוגבלת למצבים מסוימים בלבד.

43. ככלל, הסמכות הנמשכת חלה כאשר ערכאה שיפוטית "דנה ופסקה" בעבר בסוגיה מסוימת מכוח סמכותה המקורית, ובלבד שהסוגיה נושאת אופי מתמשך – שאז מן הראוי שהיא תוסיף להחזיק בסמכות בהתדיינות עתידית בין הצדדים באותה סוגיה (בג"ץ 5430/23 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פסקה 27 (7.12.2023); בג"ץ 2898/03 פלונית נ' בית-הדין הרבני הגדול, פ"ד נח(2) 550, 560 (2004)). הפסיקה פיתחה לעניין זה את מבחן "דן ופסק" הכולל שני תנאים מצטברים:

"התנאי הראשון הוא, כי ההחלטה המקורית ניתנה לאחר בירור ושקילה. עליה לשקף הליך של דיון משפטי,

שבמהלכו נשמעו או הוגשו טיעוני הצדדים, נקבעו ממצאים ונתקבלו הכרעות.

[...]

התנאי השני להכרה בקיומה של סמכות נמשכת הוא שהסוגיה המאוחרת קרובה במידה מספקת לזו המקורית, עד כי נשמר צביונו המתמשך של הענין, שהוא המצדיק שיבה אל הערכאה אשר בראשונה" (עניין פלונית 4111/07, בפסקאות 9 ו-11).

44. דוקטרינת הסמכות הנמשכת חלה, כאמור, רק כאשר מדובר בסוגיה הנושאת אופי מתמשך. אין המדובר ברשימה סגורה. בהתאם לכך, תחולתה הוכרה בעניינים כגון מזונות ילדים, מזונות אישה ומשמורת הילדים – נושאים שטבעם מאפשר שינוי בהתאם לנסיבות משתנות (עניין אמיר, בעמ' 284; ע"א 167/63 ג'ארח נ' ג'ארח, פ"ד יז 2617, 2624 (1963); ראו גם: כהן, דיני המשפחה בישראל, בעמ' 156-157; רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל, בעמ' 390). בתוך כך השאלה אם חינוך הילדים הוא עניין מתמשך נותרה בצריך עיון בפסיקת בית משפט זה (עניין איתן, בעמ' 133).

45. מן העבר האחר, תחולתה של דוקטרינת הסמכות הנמשכת על ענייני רכוש היא, לכל הפחות, שנויה במחלוקת. בעבר, נטתה הפסיקה שיצאה מבית משפט זה להכיר בסמכות בית הדין לשוב ולהידרש לשאלות הנוגעות לעניינים אלה. כך, למשל, נקבע כי אם עניין מסוים נכרך כדין בתביעת הגירושין, מוסיף בית הדין הרבני לשאת בסמכות לדון בו גם לאחר שסיים את הדיון, והוא מתעורר שנית בהמשך (ע"א 316/65 ברוק נ' ברוק, פ"ד כ(2) 6, 9 (1966)). באופן דומה נפסק כי ראיות חדשות, הנוגעות לרישום דירה שנדונה בעבר במסגרת תביעת גירושין, יידונו בפני בית הדין הרבני (בג"ץ 635/82 וינברג נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד לז(4) 253, 259 (1983)). שיאה של הגישה המרחיבה בא לידי ביטוי בעניין עמרני. באותו מקרה, בני הזוג ערכו הסכם גירושין שאושר וניתן לו תוקף של פסק דין בבית הדין הרבני. ההסכם הסדיר, בין היתר, את זכויותיהם בדירה המשותפת, וקבע כי בכל מחלוקת עתידית יפנו בני הזוג לבית הדין. בהמשך, הפר אחד מבני הזוג את ההסכם, ורעהו עתר לבית הדין הרבני לפנותו מהדירה. בתגובה כפר הראשון בסמכות בית הדין לדון במחלוקת הרכושית. טענה זו נדחתה תוך שבית משפט זה קבע כי:

"משמצאנו כי עניין דירת המגורים במקרה דנן נכרך כדת וכדין בהליך הגירושין שבין בני הזוג שלפנינו, ומתוך כך נתונה בידי בית הדין סמכות השיפוט בעניינה, ממשיכה סמכות שיפוט זו להישאר בידי בית הדין, גם לאחר שסיים את הדיון בעניין, והוא חוזר ומתעורר כעבור זמן, אף

לאחר מתן הגט, משנתברר, שלא הגיע בענייננו לפתרון סופי ומוחלט" (שם, בעמ' 8).

46. אולם, עם הזמן גישה זו הצטמצמה באופן משמעותי, תוך הסתייגות מפורשת מעניין עמרני. כך, בעניין לוי הודגש כי ההלכה שנקבעה בעניין עמרני היא בבחינת "יוצא דופן". בעניין לוי נדחתה טענת סמכות נמשכת של בית הדין לדון בתביעת אכיפה של תניית שיפוי שנכללה בהסכם גירושין שאושר על ידי בית הדין, תוך שנקבע שההכרעות בנושאים רכשיים הן כעיקרון הכרעות סופיות, שאינן נתונות לסמכות נמשכת (שם, בעמ' 611-612). הלכה זו תומצתה בזו הלשון:

"משסיים בית הדין הרבני את מלאכתו ופסק בנושא הגירושין שנכרכו בו נושאי ממון אף הם, שוב אין הוא מחזיק בסמכות להידרש לתביעות בחילוקי דעות המתגלעים באותם נושאי ממון, ובהם הסכם השיפוי" (שם, בעמ' 614).

47. קו זה המשיך והתבסס בפסיקה מאוחרת יותר. כך, למשל, בעניין אמיר חזר בית המשפט על כך ש"הכרעה בנושאי ממון היא הכרעה סופית, ואינה עניין לסמכות נמשכת" (שם, בעמ' 296-297). ובעניין פלונית 4111/07 נקבע, כי בכל הנוגע לתחולת הסמכות הנמשכת עניין עמרני "אינו עולה בקנה אחד עם ההלכה המתוארת, ואין לפיכך מנוס מן המסקנה כי בכל הנוגע לסוגיה בה אנו עוסקים, שוב אין לדאות בו דין מחייב" (עניין פלונית 4111/07, בפסקה 10). הדברים מלמדים כי כיום ההלכה שנקבעה בעניין עמרני מצויה בשוליים הצרים ביותר של תחולת דוקטרינת הסמכות הנמשכת, והפסיקה העדכנית אינה רואה בה הלכה מחייבת.

48. כאמור, סמכותו הנמשכת של בית הדין הרבני היא סוג של סמכות נלווית, הטבועה בערכאה השיפוטית ונגזרת מסמכותו הראשונית. סמכות זו היא רק ביטוי אחד למגוון סמכויות נלוות שקיימות בדין, עליהן נעמוד בסמוך.

אכיפה וביטול של פסקי דין המאשרים הסכמי גירושין: המסלולים והסמכויות

49. לבית הדין הרבני מוקנית סמכות נלווית טבועה להורות על ביטולו של פסק דין שנתן תוקף להסכם בין הצדדים, אם נפל פגם בכריתת ההסכם. סמכות זו נובעת מההכרה שהסכם פשרה שקיבל תוקף של פסק דין נושא אופי חוזי ומשפטי גם יחד. שילוב זה, מכתוב את דרך הפעולה לביטול או שינוי של פסק הדין (ע"א 4272/91 ברבי נ' ברבי, פ"ד מח(4) 689, 698-699 (1994)). ההסכם, מעצם טבעו כחוזה, כפוף גם לדיני החוזים. לכן,

שתופעל סנקציה מכוח פקודת הבזיון (בר"ם 9343/10 אליאס נ' הועדה המקומית לתכנון ובניה חיפה, פסקה 14 (17.1.2013)). מכאן שהליך מכוח פקודת הבזיון הוא אמנם אפשרי, אך אינו מתאים לכל מחלוקת הנוגעת ליישומו של הסכם פשרה שניתן לו תוקף של פסק דין, כך שלא בכל נסיבות יהיה מדובר בהליך ההולם והראוי לאכיפת הסכם הפשרה (עניין עזרא, בעמ' 347-349).

51. הבחירה בין המסלול החוזי ובין המסלול השיפוטי כשמדובר בהליך שהתנהל בערכאה האזרחית, תלויה בין השאר ברמת הבהירות של פסק הדין שנתן תוקף להסכמות הצדדים – ככל שהוראותיו ברורות ומסוימות די הצורך, ניתן יהיה להורות על אכיפתו מכוח ההיבט השיפוטי; ואילו במקרה שהוראותיו עמומות או חסרות, לא ניתן לעשות שימוש במסלול המשפטי, ויהיה צורך בנקיטת הליך מכוח המסלול החוזי. כלומר, הגשת תביעה חדשה שעילתה בפסק הדין המוסכם (רע"א 4322/22 ג'נרל מילס ישראל בע"מ נ' קבוצת ממן אילת בע"מ, פסקה 13 (18.8.2022); רע"א 1837/19 בוכריס נ' המשבב עיבוד שבבי (1994) בע"מ, פסקה 10 (29.8.2019); רע"א 5112/07 סיבוני נ' יזרעאלי, פסקה 7 (28.1.2008)).

52. מתעוררת אפוא השאלה כיצד ניתן לנקוט במסלול החוזי כשמדובר בפסק דין שניתן על ידי בית הדין הרבני על יסוד הסכמות הצדדים לו, כשהמחלוקות הרכושיות נכרכו כדין. סוגיה זו נדונה והוכרעה זה מכבר בפסיקת בית משפט זה.

כך, נקבע שתביעת האכיפה המגולמת במסלול החוזי אינה עניין הכרוך בתביעת גירושין לפי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין. זאת מאחר שתביעת האכיפה היא עילה חדשה ונפרדת של הפרת הסכם הגירושין, שנוצרה לאחר סיום הגירושין, ולכן אינה יכולה להיכלל במסגרת העניינים שנכרכו בעבר בתביעת הגירושין (עניין אמיר, בעמ' 294). כן נקבע כי תביעת האכיפה אינה נתונה לסמכות נמשכת של בית הדין הרבני (עניין ורבר, בעמ' 837-838). מכאן, שאין לבית הדין הרבני סמכות לדון בתביעת האכיפה. על הטעמים שביסוד הלכה זו עמד ממלא מקום הנשיא זוטמן:

"התובענה החדשה אינה אלא תובענה על-פי עילת הפסק הראשון, שדבר אין לה עם העילה המקורית שהובאה בזמנו לפני בית-הדין הרבני. משפסק בית-המשפט או בית-דין מוסמך בעילה שהובאה לפניו, אין בעל-דין יכול לשוב ולהעמיד אותה עילה לדיון [...] אך בעוד שבפסק-הדין של בית-המשפט הובלעה העילה שנדונה, יוצר הוא עצמו עילת חוב חדשה, אשר במקרים מסויימים יכול שתצדיק

הגשת תובענה חדשה [...] תובענה על יסוד פסק-הדין למה הדבר דומה? לתובענה על יסוד פסק-בורר השמורה לצד על-פי סעיף 39 לחוק הבוררות, תשכ"ח-1968. כדרך שהתובענה על יסוד פסק-בורר אינה כפופה להוראות החוק הנ"ל, לא להלכות הסמכות שנקבעו בו ולא להוראות אחרות – כך, לדוגמה, אם סכום התביעה אינו עולה על 50,000 ל"י, תוגש, על-אף ההגדרה של בית-המשפט בסעיף 1 לחוק הנ"ל, לבית-משפט השלום – כך מנותקת התובענה על יסוד פסק-דין של בית-משפט או בית-דין מן העילה המקורית, והיא מתבררת על-פי דרכה היא. לשון אחרת, הענין אינו עוד ענין של גירושין או ענין שנכרך בו, אלא הוא ענין של חיוב פסוק, ומקום בירורו בית-המשפט המחוזי" (ע"א 556/75 צביק נ' צביק, פ"ד לא(1) 7, 11-12 (1976) (ההדגשה הוספה – י"ע) (להלן: עניין צביק); ראו גם: עניין לוי, בעמ' 603; ע"א 287/78 לרד נ' קורבר, פ"ד לד(1) 294, 296 (1979); רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל, בעמ' 378).

53. הנה כי כן כאשר בעל דין מעוניין לנקוט במסלול החוזי ולא כוף פסק דין של בית הדין הרבני שניתן על יסוד הסכם גירושין, עליו להגיש תביעה חדשה לאכיפת פסק הדין לבית המשפט לענייני משפחה. זאת להבדיל ממצב שבו בעל דין מעוניין להעלות טענה של שינוי או ביטול הסכם הממון שביסוד פסק הדין, שאז בראי הפרשנות שניתנה לסעיף 2(א) לחוק יחסי ממון, עליו לפנות לערכאה שאישרה אותו מלכתחילה:

"על השינוי להיערך באותה דרך בה נערך ההסכם מעיקרו, והסכם שאושר בבית משפט מחוזי, גם שינויו צריך שיערך לפני אותו בית-משפט, ואין להתרוצץ בין הערכאות, לאשר הסכם במקום אחד ולשנותו במקום אחר (ע"א 394/88 מאייר נ' מאייר, פ"ד מד(2) 471, 475 (1990))."

54. אכן, ההבחנה בין טענות הנוגעות לפרשנות או לאכיפת פסק הדין (שלבית הדין אין סמכות לגביהן) ובין טענות לשינוי או ביטול (שבסמכות בית הדין) עשויה להיות לעיתים עמומה (בג"ץ 1607/11 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, פסקה 19 (18.4.2012)). בהתאם לכך ולצורך הבחנה זו נקבע כי "יש לבחון את הסעד ואת אופיו הדומיננטי במשקפיים מהותיים" (עניין חליווה, בעמ' 642); כך שבבואנו לקבוע לאיזו ערכאה מוקנית סמכות בנסיבות עלינו לבחון את "עילת התביעה האמיתית" כדברי השופטת פרוקצ'יה (עניין אמיר, בעמ' 296).

55. אשר למימוש המסלול השיפוטי ביחס לפסק דין שניתן על ידי בית הדין הרבני, הרי שלבית הדין הרבני מוקנות סמכויות אכיפה עצמאיות, שמקורן בחקיקה ייחודית,

ובראשה חוק כפיית ציות (ראו גם: חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995; חוק בתי-דין דתיים (מניעת הפרעה), התשכ"ה-1965). סעיפים 6 ו-7 לפקודת הבזיון, חלים על בית הדין הרבני מכוח סעיף 7א לחוק כפיית ציות, ומקנים לו סמכות להטיל מאסר, קנס או ירידה לנכסים בשל סירוב לציית לצו (ראו גם סעיף 4 לחוק כפיית ציות שכותרתו "ירידה לנכסים וזכויות"). נוסף על כך, חוק כפיית ציות מקנה לבית הדין הרבני סמכויות עזר שונות כמו צו עיכוב יציאה מן הארץ, צו עיקול זמני וצו למינוי כונס נכסים – כאשר הם דנים בעניינים שבשיפוטם.

56. אף שבית הדין הרבני רשאי להפעיל סמכויות אכיפה מכוח פקודת הבזיון ומכוח חוק כפיית ציות, עצם מקור הסמכות – יהא אשר יהא – אינו גורע מהחובה להפעיל את הסנקציות ברוח העקרונות שנקבעו בפסיקה. עקרונות אלה, ובראשם זהירות, מידתיות והעדפה של אמצעים פחות פוגעניים, גובשו במסגרת פרשנות לפקודת הבזיון, אך תחולתם נובעת מתכליתם – כפיית ציות לצו שיפוטי – והם חלים גם כאשר נעשה שימוש בסמכויות לפי חוק כפיית ציות, ככל שמדובר באמצעים שיש בהם פגיעה ממשית בזכויות.

הארכתו בדיון במסגרת הנורמטיבית החלה ובשאלת סמכויותיו של בית הדין הרבני, ולא בכדי. מסגרת זו תשמש בידינו בשלב הבא של הילוכנו – בחינת השאלה האם נתונה לבית הדין הרבני סמכות שיפוט להכריע בתביעות המשיב, מקום שבו בית הדין אישר קודם לכן את הסכם הגירושין ונתן לו תוקף של פסק דין.

מן הכלל אל הפרט – סמכות מקורית-ראשונית של בית הדין הרבני

57. תחילה, יש להסיר מהפרק את הטענות השונות הנוגעות למועד שבו העותרת כפרה בסמכותו העניינית של בית הדין הרבני. כזכור, בעניין זה קבע בית הדין הרבני הגדול כי בשתי בקשות מוקדמות שהגישה העותרת, האחת בעניין דחיית מועד דיון והאחרת בעניין בקשה לביטול צו הבאה, לא נטען כי אין לבית הדין הרבני סמכות לדון בתביעות המשיב.

אכן, ככלל, בעל דין המעוניין לכפור בסמכותו של בית דין דתי, ומבקש כי בשל כך יחדל מלדון בעניינו, חייב להעלות את טענתו בהזדמנות הראשונה. אם לא עשה כן, הוא ייחשב כמי שוויתר על טענתו ויהיה מושק מלהעלותה בשלב מאוחר יותר (בג"ץ 1889/23 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פסקה 19 (23.8.2023)). ואולם, בענייננו לא ראיתי כי נפל פגם בהתנהלות העותרת בעניין זה.

58. תביעות המשיב הוגשו במהלך חודש מרץ 2023, ודיון בהן נקבע ליום 27.6.2023, ואף בשלב מסוים הוצא כנגד העותרת צו הבאה לדיון. בתגובה, ביום 15.6.2023 הגישה העותרת, באמצעות באת-כוחה דאז, לבית הדין הרבני בקשה לדחיית הדיון ולביטול צו ההבאה, מהטעם שכתב התביעה טרם נמסר לה, ולפיכך לא הייתה מודעת לדיון שנקבע. בפתח בקשתה לביטול צו הבאה ציינה כי "בית הדין הנכבד מתבקש לבטל את צו ההבאה אשר הוצא נגד הנתבעת בנוגע לדיון ביום 27/6. זאת, מאחר שהנתבעת לא קיבלה את התביעה, לא את שאר המסמכים בתיק לרבות הבקשות וההחלטות, כולל ההחלטה על הדיון". מובן אפוא שבמצב שבו העותרת לא עיינה בכתב התביעה, לא היה באפשרותה באותה עת לכפור בסמכות בית הדין. מכל מקום, העותרת כפרה בסמכות בית הדין הרבני סמוך לאחר מכן, ביום 20.7.2023, במסגרת תגובתה לבקשת המשיב. בנסיבות אלה לא מצאתי שנפל פגם במועד שבו העותרת כפרה בסמכות בית הדין הרבני.

ומכאן לסמכותו של בית הדין הרבני.

59. ההכרעה בשאלת סמכותו של בית הדין הרבני מתחילה בבחינת סמכותו המקורית-ראשונית לדון בענייני הרכוש של הצדדים. לשאלה זו חשיבות מכרעת, שכן כל סמכות נלווית מותנית בקיומה של סמכות זו.

העותרת טוענת שבנסיבות המקרה בית הדין הרבני לא רכש סמכות ראשונית, משום שהצדדים לא כרכו עניין רכושי כלשהו בבקשתם לאשר את הסכם הגירושין. מנגד, בית הדין הרבני דחה את הטענה וקבע כי ענייני הרכוש נכרכו במעמד הדיון שנערך לסידור הגט, שנערך ביום 30.8.2020. אינני סבור כי יש מקום להתערב בקביעה זו. אבאר.

60. כזכור, ביום 26.9.2019 הגישו הצדדים לבית הדין הרבני בקשה לאישור הסכם גירושין, במסגרתו הגדירו הצדדים תקופת שלום בית ממועד אישורו, בה יפעלו לנסות להסדיר את יחסיהם (כותרת ההסכם היא "הסכם שלום בית ולחילופין גירושין"). לאחר שני דיונים שהתקיימו לפני בית הדין הרבני, ולאחר שבית הדין נוכח כי הערותיו הוטמעו בהסכם שהובא לפניו, אישר בית הדין הרבני את הסכם הגירושין ביום 28.10.2019. אין מחלוקת כי עד לאותה עת לא נכרך כל עניין, שכן טרם הוגשה תביעה כלשהי, ובכל מקרה בהתאם להלכה שנקבעה בעניין פלונית "אין מקום להרחיב את מרוץ הסמכויות על ידי קביעת קיומה של כריכה מכוח אישור הסכם גירושין בלבד" (שם, בעמ' 49-50).

61. בהמשך, לאחר שהעותרת הודיעה למשיב על תום תקופת שלום הבית, הגישו הצדדים במהלך חודש יולי 2020 "בקשה לקביעת מועד דיון לגט בהתאם להסכם הגירושיין (בהסכמה)". בשלב זה נולדה תביעת הגירושיין המשותפת של הצדדים. ואולם, הגם שהסכם הגירושיין צורף כנספח בלתי נפרד לתביעה זו, הסעד שנתבקש היה סידור גט בלבד, ולכן אין לומר שענייני הרכוש נכרכו לתביעת הגירושיין בנקודה זו.

62. סידור הגט נדון בבית הדין הרבני ביום 30.8.2020. במהלך הדיון התעוררו סוגיות רכושיות, והצדדים, בסיוע בית הדין, ניסחו תוספת להסכם הגירושיין ששינתה חלק מההסכמות הרכושיות. בעתירתה טוענת העותרת כי המשיב "סחט" את התוספת להסכם הגירושיין לשם מתן הגט. אף שפעולת סחיטה אינה יכול לבוא בגדר כריכה "כנה", לא מצאתי לקבל את טענות העותרת בעניין זה. עיון בפרוטוקול מעלה כי העותרת לא ביקשה מבית הדין הרבני להימנע מלדון בענייני הרכוש, העותרת לא מחתה ולא הסתייגה מההסכמות או מהטענות שעלו במהלך הדיון, ולמעשה השמיעה את טענותיה ודרישותיה לגופן של המחלוקות הרכושיות (בג"ץ 6334/96 פלונית נ' בית-הדין הרבני האזורי בתל-אביב, פ"ד נג(2) 153, 165 (1999)). לא נעלמה מענייני העובדה שהסוגיות הרכושיות שנדונו בגדר התוספת להסכם הגירושיין כללו שינויים טכניים בעיקרם בהסכם הגירושיין, ונחזים כמטיבים בעיקר עם המשיב. ואולם הכריכה היא לכתחילה פעולה חד-צדדית, שאינה מחייבת מסגרת פורמלית, וניתנת לביצוע גם במהלך ההתדיינות (עניין פלוני, בפסקאות 12-13). בהינתן שההסדרה המחודשת של ענייני הרכוש בדמות התוספת להסכם הגירושיין נקשרה הדוקות לגירושיין, ומשיקולי יעילות הדיון, היה מקום שבית הדין הרבני יקנה לעצמו סמכות נכרכת בעניינים אלה, כדי להכריע בשלמות בסכסוך שבין הצדדים.

63. משכך מקובלת עלי המסקנה כי במועד הדיון בסידור הגט קנה בית הדין הרבני סמכות לדון גם בענייני הרכוש. ואולם, עצם רכישת סמכות מקורית-ראשונית לדון בענייני הרכוש של הצדדים במועד הסדרת הגט, אינה מחייבת בהכרח שהסמכות נתונה לו כיום לדון בתביעות שהגיש המשיב.

64. בית הדין הרבני הגדול ביסס את סמכותו של בית הדין לדון בחלק מהסעדים שתבע המשיב על שלושה אדנים עיקריים: הראשון, לבית הדין עודנה מוקנית סמכות מקורית-ראשונית, שעה שאין מדובר בפסק דין סופי ובלתי מותנה, ולפיכך בית הדין טרם "קם מכיסאו"; השני, לבית הדין הרבני מוקנית בנסיבות המקרה סמכות נמשכת, ואף

נקבע בהקשר זה כי התקיים מבחן "דן ופסק"; והשלישי, לבית הדין מוקנות בדין סמכויות אכיפה שונות.

נדון תחילה בשאלת קיומה של סמכות מקורית-ראשונית בנסיבות המקרה.

65. בית הדין הרבני הגדול קבע כי כאשר מדובר בחלוקת רכוש בין בני זוג, סמכותו המקורית-הראשונית של בית הדין מסתיימת רק עם סיומם של הליכי פירוק השיתוף. משמעות הדבר היא שלבית הדין סמכות להוסיף ולדון בעניינים רכושיים כל עוד לא בוצע הפירוק בפועל.

66. בבחינת השאלה אם בית הדין הרבני "קם מכיסאו", ניתן להסתייע – כפי שאף עשה בית הדין הרבני הגדול – במבחנים שנקבעו בפסיקה לצורך הכרעה אם מוקנית לבעל דין בנסיבות המקרה זכות ערעור או שעליו להגיש בקשת רשות ערעור. זאת, משום שאותם רציונליים העומדים ביסוד מבחנים אלה, רלוונטיים גם לצורך ההכרעה בשאלה אם בית הדין סיים את מלאכתו. בהקשר לנקודה זו היטיבה לתאר אך לאחרונה חברתי השופטת וילנר את הדין:

"לא אחת נפסק, כי בית משפט שדן בתביעה לפירוק שיתוף במקרקעין אינו 'מסיים את מלאכתו עם החלטת המכירה (או ההחלטה על פירוק השיתוף)', כל עוד לא נסתיימו כל 'פעולות העזר' הכרוכות בביצועה'. בגדר פעולות עזר אלה, יבואו הכרעות שיפוטיות בבקשות שונות, לרבות בבקשות למתן הוראות. הנה כי כן, בית המשפט שדן בהליך שיתוף במקרקעין נדרש ליתן החלטות שונות גם לאחר מתן הצו לפירוק השיתוף; משכך נקבע, כאמור, כי בית המשפט 'טרם סיים מלאכתו בתובענה עם מתן החלטת המכירה'. על כן, בהתאם למאפייניו הייחודיים של הליך פירוק השיתוף במקרקעין, נפסק, אפוא, כי המבחן המשמש להבחנה בין 'החלטה אחרת' לבין 'פסק דין' בקשר להחלטות בהליך זה הוא מבחן סגירת התיק" (בע"מ 16405-08-24 פלוני נ' פלונית, פסקה 7 (18.12.2024) (האסמכתאות הוסרו – י"ע)).

67. אכן כך, אולם לעמדה שיכולה להשתמע מפסק דינו של בית הדין הרבני הגדול אין מקום, כך שלא ניתן לסווג באופן גורף הליכי פירוק שיתוף כהליכים הדרגתיים שאינם באים לכדי סיום במעמד פסק הדין בדבר פירוק השיתוף. יש לבחון את הקביעה לגופה – אם הערכאה שדנה סיימה את בירור המחלוקת בין הצדדים והתיק נסגר, והאם נותרה בידה מלאכה נוספת (רע"א 66/23 סער נ' תינהב חברה לבניה ופיתוח (1990) בע"מ,

פסקה 8 (2.4.2023); רע"א 4635/23 עיריית תל אביב נ' מלון מרינה תל אביב בע"מ, פסקה 13 (14.9.2023); בע"ס 1449/22 פלוני נ' פלונית, פסקה 4 (7.3.2022); בע"ס 2098/14 פלוני נ' פלונית, פסקה ו (22.4.2014); ע"א 6058/93 מנדלבלויט נ' מנדלבלויט, פ"ד נא(4) 354, 362 (1997); ראו גם: חמי בן-נון וטל חבקין הערעור האזרחי 124-125 (מהדורה שלישית 2012)). לצד מבחן זה נקבעו בפסיקה שני מבחני עזר נוספים: הראשון, מבחן הסעד, המשמש בעיקר לסיווג החלטות שניתנו לפי סיום ההליך, במסגרתו נבחנת השאלה אם התקבל או נדחה אחד או יותר מן הסעדים המבוקשים בהליך (רע"א 57678-02-25 תיתי נ' א.ס. אנד.אר שיקום מבנים בע"מ, פסקה 3 (16.4.2025); ער"א 5891/22 גנוסר נ' חברת החשמל לישראל בע"מ, פסקה 7 (18.12.2022); המבחן השני משמש על פי רוב לסיווג החלטות שניתנו לאחר מתן פסק הדין בהליך, ובמסגרתו נבחנת השאלה האם נושאה של החלטה טפל למחלוקת העיקרית (רע"א 6822/12 משרקי נ' אייזנברג, פסקה 5 (29.11.2012); ע"א 2817/91 מימון נ' שאולי, פ"ד מז(1) 152, 157-158 (1993)).

68. יישום מבחנים אלה על פסק דינו של בית הדין הרבני מיום 30.8.2020 מוביל למסקנה כי ההליך נסגר ובית הדין "קם מכיסאו". אישור הסכם הגירושין, לרבות התוספת שנוסחה במעמד הדיון הביא לסיום המחלוקת בין הצדדים. סעיף 18 לתוספת להסכם הגירושין אף קובע במפורש:

"מעבר לאמור בהסכם הגירושין ובתוספת להסכם זו, אין לצדדים כל תביעה זה כנגד זה, והסכם הגירושין והתוספת להסכם ממצים את כל הנושאים הרכשיים האלה ואחרים לפי כל דין".

כל המחלוקות שהיו קיימות בין הצדדים באותו מועד נפתרו במסגרת הסכם הגירושין והתוספת, כך שלא נותרו שאלות פתוחות הדורשות הכרעה שיפוטית. פסק הדין קבע את איזון המשאבים, את סכום התמורה ואת מועדי התשלום. בכך ניתן לצדדים הסעד שהתבקש בתביעת הגירושין המשותפת. מעבר לכך, ההסכם פשוט וברור, ואינו מחייב כל פעולת עזר או החלטה משלימה מצד בית הדין. לפיכך, ההליך מוצה במלואו.

69. העובדה שהסכם הגירושין לא קוים כלשונו אינה משנה את מעמד ההליך ומונעת את סגירתו. הליך שנחתם בו הסכם גירושין שאושר בפסק דין – וסיים את כל המחלוקות – נחשב סגור, גם אם יישומו של ההסכם נתקל בקשיים. סיווגו של הליך כסגור אינו נקבע לפי התנהלות הצדדים לאחר פסק הדין, אלא לפי השאלה אם בעת מתן פסק הדין נדרשה עוד הכרעה שיפוטית. במקרה זה, התשובה שלילית. והדברים נכונים ביתר שאת

שעה שבענייננו מדובר בתביעת אכיפה שהוגשה בחלוף מעל שנתיים וחצי ממועד פסק הדין. הנה כי כן, עם מתן פסק הדין ביום 30.8.2020, נסגר ההליך ופקעה סמכותו המקורית-ראשונית של בית הדין הרבני.

מן הכלל אל הפרט – סמכות נלווית של בית הדין הרבני

70. כאמור, פקיעתה של הסמכות המקורית-ראשונית של בית הדין לדון בעניינם של הצדדים אינה מובילה בהכרח למסקנה שבית הדין אינו מוסמך לדון בעניין שהובא לפניו. כזכור, לבית הדין הרבני מוקנות סמכויות נלוות שונות בדיון שעשויות להקנות לו סמכות להכריע גם לאחר פקיעת הסמכות המקורית-ראשונית.

בענייננו, בית הדין הרבני הגדול קבע כי מוקנית לבית הדין הרבני סמכות נמשכת לדון בענייני הרכוש לצד סמכות אכיפה מכוח חוק כפיית ציות. בהמשך לכך קבע בית הדין הרבני הגדול שבית הדין מוסמך לתת הוראות בדבר אכיפת הסכם הגירושין, בפרט בנוגע לדירת המגורים, והורה כי בית הדין ישקול למנות כונס נכסים. עוד קבע כי בית הדין הרבני מוסמך לתת הוראות לגבי הניהול והשימוש בדירת המגורים ובמיטלטלין המשותפים, וכי מוקנית לו סמכות לדון בשאלה מי מהצדדים נדרש לשאת בהיטל ההשבחה על הנכסים נושא שבהסכם הגירושין. אין בידי לקבל קביעות אלה.

71. פסק הדין המאשר את הסכם הגירושין ניתן ביום 30.8.2020, ובמסגרתו נקבע איזון המשאבים בין הצדדים. מטעמים שהצדדים חלוקים לגביהם, איזון המשאבים לא יצא אל הפועל כפי שעוגן בהסכם הגירושין. בחלוף כשנתיים ושבעה חודשים ממועד הגירושין, הגיש המשיב את התביעה הראשונה, תביעה שכותרתה "אכיפת הסכם גירושין 30.8.2020".

72. כפי שפורט לעיל, כצד להסכם פשרה שקיבל תוקף של פסק דין עמדו בפני המשיב שני מסלולים לאכיפת פסק הדין – המסלול השיפוטי והמסלול החוזי. המשיב בחר לפעול בהתאם למסלול החוזי. כותרת התביעה הראשונה כמו גם הסעדים המפורטים בה לא מותירים כל ספק כי הסעד המבוקש הוא אכיפת הסכם הגירושין. ואולם, כאמור לעיל, לבית הדין הרבני לא מוקנית סמכות לאכוף פסק דין שניתן על יסוד הסכם גירושין (להבדיל משינוי, תיקון או ביטול פסק דין). הסמכות בעניין זה נתונה לבית המשפט לענייני משפחה (עניין צביק, בעמ' 11-12).

73. בהכירו הלכה זו, בית הדין הרבני הגדול ביסס את סמכות בית הדין על דוקטרינת הסמכות הנמשכת, תוך שקבע שפסיקת בית משפט זה לא התכוונה לשלול סמכות נמשכת בענייני רכוש לאחר הגירושין. לנימוק קביעתו הפנה בית הדין הרבני הגדול לעניין עמרני, להוראות חוק יחסי ממון המקנות לבית הדין סמכות שינוי וביטול של הסכם הממון וכן לסמכויות אכיפה הנובעות מכוח חוק כפיית ציות. נקבע כי למרות שהסמכות הנמשכת לא כוללת סמכות אכיפה או פרשנות, היא יכולה לעמוד לבית הדין מכוח מקור סמכות אחר, כגון חוק כפיית ציות.

74. בבואנו לבחון את סמכותו הנלווית של בית הדין בנסיבות המקרה, עלינו להבחין בין סמכות נלווית יצירת פסיקה בדמות דוקטרינת הסמכות הנמשכת ובין סמכות נלווית שהוקנתה לבית הדין הרבני בחקיקה. מקום שבו הוקנתה לבית הדין הרבני סמכות מכוח חוק, בית הדין הרבני לא בהכרח נדרש לפנות לסמכות נלווית. כך, למשל, מקום שבו ניתנה לבית הדין הרבני בחוק יחסי ממון סמכות לשנות הסכם ממון שאושר על ידו, אין צורך לפנות לדוקטרינת הסמכות הנמשכת על מנת שתוקנה לבית הדין הרבני סמכות לשינוי הסכם ממון. על רקע דברים אלה, יש לקרוא את קביעתו של השופט לוי בעניין פלונית 4111/07 כי אין צורך במבחן "דן ופסק" על מנת שתוקנה לבית הדין הרבני סמכות לדון בשינוי הסכם ממון:

"במקרה שבו ניתן פסק-דין, המעגן כלשונו הסכם ממון בין הצדדים (ולהשקפתי גם אותו חלק בהסכם רחב יותר, הנדרש לענייני ממון), מתקיימת באופן חלקי סמכות נמשכת גם בלא שהוכרע דבר. על-פי הכלל הקבוע כיום בסעיף 2(א) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973, שינוי, תיקון או ביטול של ההסכם יכול שיעשה אך בפניה של הערכאה המקורית" (שם, בפסקה 10).

75. אשר לאפשרות ליישם את דוקטרינת הסמכות הנמשכת בנסיבות המקרה. ראשית, וזה העיקר, התפתחות הפסיקה בעניין זה שללה את תחולתה בענייני רכוש. הגם שהיא הוכרה בעבר בעניין עמרני, בפסיקה מאוחרת, תחולתה נשללה. כך, למשל, בעניין לוי נקבע כי "הכרעה בנושא ממון הינה, כעיקרון, הכרעה סופית. כזו הייתה הכרעת בית הדין שעה שנתן תוקף של פסק-דין להסכם שכרתו ביניהם האישה והאיש, וממילא לא בא פסק הדין בגדרי הלכת הסמכות הנמשכת" (שם, בעמ' 611); וכך למשל בעניין אמיר שם נקבע כי "ההיבט הממוני של הסכם הגירושין, ובכללו תניית השיפוי, ופסק הגירושין שנתן לו תוקף, אינם מצויים, אפוא, בגדרי סמכותו הנמשכת של בית הדין הרבני" (שם, בעמ' 297).

בשולי סוגיה זו יצוין כי נסיבות ענייננו שונות מהותית מעניין עמרני. שם בני הזוג קבעו בהסכם הגירושין שאם תתעורר מחלוקת לאחר סידור הגט, יימסר הדיון בה לשיפוטו הבלעדי של בית הדין. מבלי לקבוע מסמרות בדבר תוקפו של הסעיף, הסכם הגירושין שלפנינו לא כולל הוראה דומה.

76. שנית, דוקטרינת הסמכות הנמשכת חלה רק כאשר הסוגיה נושאת אופי מתמשך. השאלה אם סוגיה היא מתמשכת או סופית נקבעת לפי מהות הסוגיה, ולא לפי אופן יישומה בפועל. נקודת המוצא היא משנקבעו חיובים כספיים בהסכם הגירושין ובתוך כך בפסק הדין המאשר אותו, הם נושאים עמם אופי של סופיות (ראו גם: רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל, בעמ' 390). מחדל בביצוע הסכם אינו משנה את אופייה של הסוגיה ואינו הופך אותה לבעלת אופי מתמשך, גם אם הצדדים נמנעו מיישום ההסכם או מהשלמת ההליכים שנקבעו בו.

77. שלישית, אפילו אם נצא מנקודת הנחה שניתן ליישם את דוקטרינת הסמכות הנמשכת על ענייני רכוש ואף לצורך אכיפת הסכם הגירושין, הרי שתנאי לקיומה הוא מבחן "דן ופסק". כזכור, בבחינת למעלה מן הצורך בית הדין הרבני הגדול קבע שמבחן זה התקיים בראי הדיון שנערך לפני בית הדין הרבני ביום 30.8.2020. קשה להלום קביעה זו שעה שהדיון בבית הדין הרבני היה דל, והתמצה אך באישור הסכם הגירושין ובניסוח התוספת. לא מעבר לכך. בית הדין לא קבע ממצאים, לא שמע את טענות הצדדים ולא נדרש להכריע בדבר. מכאן שלא ניתן לקבוע כי ההחלטה ניתנה "לאחר בירור ושקילה". כפי שנקבע על ידי המשנה לנשיא נאור:

"אין בענייננו הכרעה שיפוטית מהותית כלשהי, זולת אישור טכני של ההסכם. שינוי הנסיבות שהמשיב טוען לו – טענות שאיני מכריעה בהן כמובן – אינו שינוי שחל בנסיבות שהחלטה הראשונה יסדה עצמה עליהן' [...] משום שהחלטתו של בית הדין לא בחנה נסיבה כלשהי וממילא לא יסדה עצמה על נסיבה כלשהי. בית הדין אישר את ההסכם שהוגש לו – הא ותו לא [...] הוא לא הכריע במחלוקת כלשהי. משכך גם אין חשש שהחלטה שיפוטית עתידית תסיג את גבולה של החלטה שיפוטית קודמת: תהא הערכאה אשר תדון בתביעה אשר תהא, הסכם הגירושין המאושר הוא שיעמוד לבחינתה, ולא החלטה שהיא תוצר של הכרעה ושקילה של ערכאה שיפוטית [...] כפי שהודגש, בשאלת הסמכות הנמשכת קיומם של דיון והכרעה שיפוטית הוא העניין, ולא עצם העובדה שהושגה הסכמה בסופו של הליך" (עניין פלונית, בעמ' 23-24; השוו לתחולת המבחן בענייני קטינים בבג"ץ 4407/12

פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, פ"ד סו(1) 369,
392-391 (2013); עניין פלונית 4111/07, בפסקה 14; ראו
גם: כהן, סמכות נמשכת, בעמ' 793-797).

78. אשר לסמכות בית הדין הרבני למנות כונס נכסים מכוח חוק כפיית ציות. לנוכח
חשיבותה לענייננו, נביא את הוראת סעיף 7ד(א) לחוק כפיית ציות בשלמותה:

כינוס נכסים

7ד. (א) בית דין, כשהוא דן בענין שבשיפוטו, רשאי
למנות כונס נכסים (בסעיף זה – הכונס) על נכס מסוים
של נתבע, אם הוכח להנחת דעתו, כי קיימות ראיות
מהימנות לכאורה התומכות בעילת התובענה וכי קיים
צורך מיוחד במינוי הכונס לשם ביצוע פסק הדין, ולענין
זה יחולו, בכפוף להוראות סעיף זה, הוראות סעיפים 53
עד 57 ו-60 לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, וכפי
שיתוקן מעת לעת, בשינויים אלה:

79. מפסק דינו של בית הדין הרבני הגדול עולה כי לסברתו בית הדין טרם "קם
מכיסאו", ולכן באפשרותו לאכוף את הסכם הגירושי על דרך של מינוי כונס. עוד עולה
כי לשיטתו, למרות שדוקטרינת הסמכות הנמשכת לא מקנה סמכות אכיפה, עצם קיומה
של הסמכות הנמשכת אינו פוגע בסמכויות אכיפה שהוקנו לבית הדין הרבני באמצעות
חוק כפיית ציות.

80. סמכותו של בית הדין הרבני למנות כונס נכסים היא סמכות עזר, שהוקנתה לו
בחוק. ואולם, אין המדובר בסמכות "עצמאית" כדוגמת סמכותו של בית הדין הרבני
לאשר הסכם ממון, שכן סעיף 7ד(א) מסמיך את בית הדין הרבני למנות כונס נכסים
"כשהוא דן בענין שבשיפוטו". סמכות זו אינה עומדת בפני עצמה, מדובר בסמכות טפלה,
התלויה בקיומה של סמכות שיפוט קונקרטיה המוקנית לבית הדין הרבני – בין אם סמכות
מקורית-ראשונית ובין אם סמכות נמשכת (ראו למשל, בג"ץ 7706/11 פלונית נ' בית הדין
הרבני הגדול, פסקה ה' (24.4.2012) שם נקבע כי ניתן למנות כונס מאחר שלבית הדין
מוקנית סמכות שיפוט). בהיעדר סמכות שיפוט שעליה ניתן להישען, אין לבית הדין
הרבני אפשרות להפעיל את סמכות העזר ולמנות כונס.

81. הנה כי כן, בהיעדר סמכות מקורית-ראשונית ובהיעדר תחולה לדוקטרינת
הסמכות הנמשכת, אין לבית הדין הרבני סמכות לדון בסעדים המבוקשים בתביעות
המשיב. מכאן, שאין לבית הדין הרבני גם סמכות להורות על מינוי כונס נכסים מכוח
סמכות העזר המוקנית לו בחוק כפיית ציות.

82. הסמכות לדון בתביעות המשיב מוקנית אפוא לבית המשפט לענייני משפחה. למען הסר ספק יודגש כי אין באמור בפסק דין זה כדי להשליך או לגרוע מטענות הצדדים בדבר הפרת הסכם הגירושין. טענות אלה תישמענה בפני בית המשפט לענייני משפחה, והוא יכריע בהן לפי מיטב שיקול דעתו ובהתאם ליריעה העובדתית שתפרש לפניו.

סוף דבר

83. על יסוד מכלול הנימוקים שפורטו, הגעתי למסקנה שאין לבית הדין הרבני סמכות לדון בתביעות המשיב, וכי הסמכות לדון בסעדים אלה מוקנית לבית המשפט לענייני משפחה. בנסיבות המקרה, אישור הסכם הגירושין על ידי בית הדין הרבני לא מקנה לו סמכות לדון בתביעות אלה, מקום שבו בית הדין הרבני "קם מכיסאו" ומימוש פסק הדין במועד שבו ניתן אינו מצריך פעולות עזר מצד בית הדין. סמכותו המקורית-ראשונית של בית הדין מוצתה עם מתן פסק הדין. כמו כן, לא מתקיימים התנאים להחלת דוקטרינת הסמכות הנמשכת, שכן ענייננו מתמזה אך ורק בענייני רכוש, וממילא לא מתקיים בנסיבות מבחן "דן ופסק".

אשר על כן אציע לחבריי לקבל את העתירה ולהורות על ביטול החלטות בית הדין הרבני ובית הדין הרבני הגדול. בנסיבות העניין אציע גם שהמשיב יישא בהוצאות מופחתות, בסך 10,000 ש"ח לטובת העותרת.

יצחק עמית
נשיא

השופטת יעל וילנר:

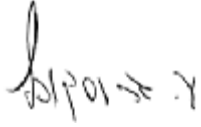
אני מסכימה.

יעל וילנר
שופטת

השופט עופר גרוסקופף:

אני מסכים.

עופר גרוסקופף
שופט

לפיכך, הוחלט כאמור בפסק דינו של הנשיא יצחק עמית.

ניתן היום, כ"ו בסיון התשפ"ה (22.6.2025).

עופר גרוסקופף
שופט

יעל וילנר
שופטת

יצחק עמית
נשיא

גט

OVER

משפחה • משפט • ומה שביניהם

WWW.GET-OVER.CO.IL

